

مرکز تحقیقات اسلامی

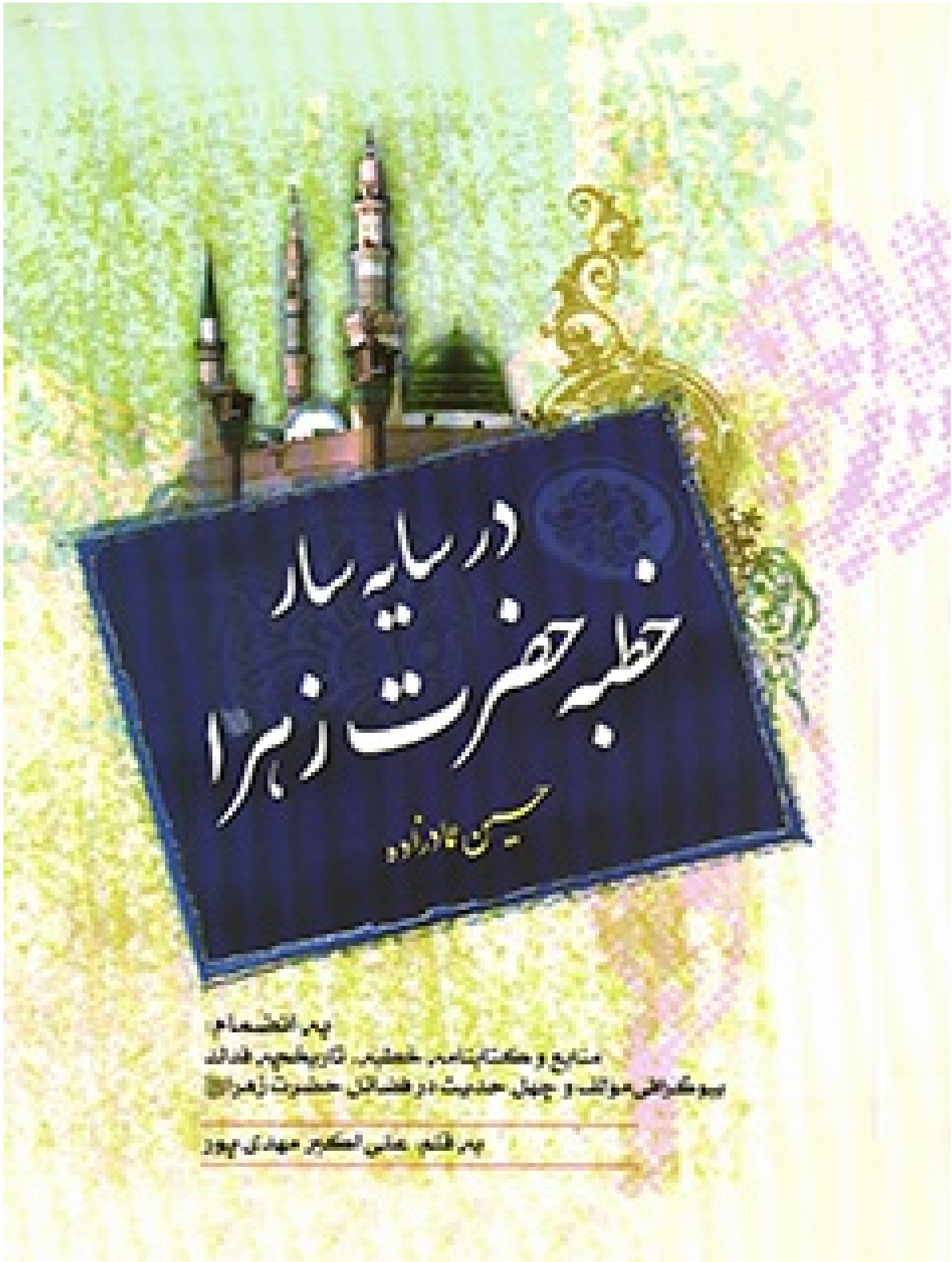
اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

در سایه ساد
خطبه حضرت زهرا
پسین کا ازادہ

پہر انجمن عامہ
مستابع و منکتابتنامہ، خطیبہ، ڈاکٹر پھولپہر قادریہ
ریوٹنگرائی ہوائی و چھیل حدیث دار فہمائل حضرت زہرا

پہر فہمائل، پھل انکوائیر ہوائی 2007

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در سایه سار خطبه حضرت زهرا سلام الله علیها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه

نویسنده:

علی اکبر مهدی پور

ناشر چاپی:

حسینیه عمادزاده اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	در سایه سار خطبه حضرت زهرا سلام الله علیها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه
۷	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۱	فهرست مطالب
۱۷	پیشگفتار
۱۹	خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۱	متن کامل خطبه ی فدکیه
۴۷	یادداشت ها
۴۷	اشاره
۴۹	یادداشت اول: منابع خطبه ی فدکیه
۵۳	یادداشت دوم: کتابنامه ی خطبه ی فدکیه
۷۴	یادداشت سوم: فدک در گذر تاریخ
۷۴	اشاره
۷۸	سرگذشت فدک در پرتو آیات :
۸۶	پیشینه ی فدک
۸۷	وجه تسمیه ی فدک
۸۸	گستره ی فدک
۹۰	مطالبه ی فدک
۹۱	صدقات پیامبر
۹۳	قباله های فدک
۹۴	ماجرای فدک
۹۸	یادداشت چهارم: نمی از یم فضایل و مناقب صاحب فدک
۱۱۴	یادداشت پنجم: اشاره ای کوتاه به شرح حال مترجم

- ۱۱۴ اشاره
- ۱۱۵ آثار علمی :
- ۱۱۶ در حوزه ی تألیف :
- ۱۱۶ در حوزه ی ترجمه :
- ۱۱۷ در آستان حضرت زهرا علیهاالسلام
- ۱۱۷ غروب غمبار
- ۱۱۸ آخرین سخن
- ۱۲۰ آثار چاپ شده ی مصحح
- ۱۲۶ درباره مرکز

در سایه سار خطبه حضرت زهرا سلام الله عليها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه

مشخصات کتاب

سرشناسه : فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ۱۱ ق . ۸ قبل از هجرت

عنوان و پدیدآور : در سایه سار خطبه حضرت زهرا سلام الله عليها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه / به قلم حسین عمادزاده ؛ مقدمه و یادداشت ها به قلم علی اکبر مهدی پور .

مشخصات نشر : اصفهان : عمادزاده ، ۱۳۸۸ .

مشخصات ظاهری : ۱۱۲ ص .

شابک : ۳ - ۰ - ۱۱۲۵ - - ۹۷۸ ۹۶۴

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : عربی - فارسی .

یادداشت : عنوان دیگر : خطبه حضرت زهرا سلام الله عليها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه .

عنوان قراردادی : خطبه فدک . شرح

عنوان دیگر : خطبه حضرت زهرا سلام الله عليها : متن کامل و ترجمه روان خطبه فدکیه .

موضوع : فاطمه زهرا سلام الله عليها ، ۸؟ قبل از هجرت - ۱۱ ق . - خطبه ها

شناسه افزوده : عمادزاده ، حسین ، ۱۲۸۵ - ۱۳۶۹ ، مترجم .

رده بندی کنگره : ۱۳۸۷ م ۲ ۸۴ ع / ۲۲ / ۲۷ BP

رده بندی دیویی : ۲۹۷ / ۹۷۳

شماره کتابخانه ملی : ۱۶۶۹۸۵۶

ص : ۱

اشاره

در سایه سار خطبه حضرت زهرا علیهاالسلام

حسین عمادزاده

ص: ۲

خطبه ی آتشین بانوی نمونه ی اسلام

بقیه النبوه

حضرت فاطمه ی زهرا سلام الله علیها ،

دخت گرامی حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله

را به پیشگاه مقدّس بنیانگذار حکومت واحد جهانی

بر اساس عدالت و آزادی ، خاتم الأوصیاء حضرت

بقی-ه الله

ارواحنا فداه ، صاحب « دوله الزّهران » در فرخنده روز « عید الزّهران » ، یکهزار و یکصد و هفتادمین سالروز امامت آن حضرت
تقدیم می نمایم .

نهم ربیع الأوّل ۱۴۳۰ ه . ق .

ص: ۴

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۷

خطبه‌ی حضرت فاطمه علیها السلام در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۹

متن کامل خطبه‌ی فدکیه و ترجمه / ۱۱

یادداشت‌ها..... ۳۷

یادداشت اول

منابع خطبه‌ی فدکیه..... ۳۹

یادداشت دوم

کتابنامه‌ی خطبه‌ی فدکیه..... ۴۳

یادداشت سوم

فدک در گذر تاریخ..... ۶۳

سرگذشت فدک در پرتو آیات..... ۶۷

پیشینه‌ی فدک..... ۷۵

۷۶	وجه تسمیه‌ی فدک
۷۷	گستره‌ی فدک
۷۹	مطالبه‌ی فدک
۸۰	صدقات پیامبر
۸۱	ارزش ریالی فدک
۸۲	قباله‌های فدک
۸۳	ماجرای فدک

یادداشت چهارم

۸۷	نمی از یم فضایل و مناقب صاحب فدک
----	----------------------------------

یادداشت پنجم

۱۰۳	اشاره‌ای کوتاه به شرح حال مترجم
۱۰۴	آثار علمی
۱۰۵	در حوزه‌ی تألیف
۱۰۵	در حوزه‌ی ترجمه
۱۰۶	در آستان حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>
۱۰۶	غروب غمبار
۱۰۷	آخرین سخن
۱۰۹	آثار چاپ شده‌ی مصحح

در میان آثار ماندگار تنها یادگار پیامبر، حضرت زهرا علیهاالسلام «خطبه ی فدکیه» که از سوی کوثر قرآن، سرور بانوان جهان، حضرت زهرا ی مرضیه علیهاالسلام، در حضور مهاجر و انصار، به عنوان استیضاح دولت وقت ایراد شده و صاحب آن از سوی امیر بیان، مولای متقیان، امیر مؤمنان علیه السلام مدال:

يَا ابْنَ الصَّفْوَةِ وَبَقِيَّةِ النَّبُوَّةِ؛

ای دختر برگزیدگی و بازمانده ی پیامبری، (۱)

دریافت نموده، از اهمیت خاصی برخوردار است و در طول تاریخ صدها بار از سوی فرهیختگان امت مورد تحقیق و کنکاش قرار گرفته و صدها شرح و تفسیر در پیرامون آن تدوین یافته، و همه ساله مسابقه های فراوانی از سوی مراکز فرهنگی برای حفظ متن، ترجمه، تفسیر و تحلیل آن برگزار می گردد.

ص: ۷

از این رهگذر مناسب به نظر رسید که متن تحقیق شده ی آن با ترجمه ی ساده و روان در دسترس طبقات مختلف قرار گیرد ، منابع آن معرفی شده ، تلاش های انجام شده از سوی دانشوران و مرزبانان کشور ایمان ، شناسانده شده ، موقعیت جغرافیایی و پیشینه ی تاریخی « فدک » بررسی گردد .

ص: ۸

خطبه ی حضرت فاطمه علیها السلام در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله

در حضور مهاجر و انصار

سر سلسله ی بانوان بزرگی که کرسی خطابه را با خطبه های شورانگیز خود زینت بخشیده اند ، صدیقه ی کبری ، فاطمه ی زهرا سلام الله علیها می باشد ، که قدرت بیان ، گیرایی تعبیر ، بلندی معانی و شیوایی اسلوب را از پدر والا قدرش به ارث برده ، در فصاحت و بلاغت هم سنگ همسر بزرگوارش امیرمؤمنان صلوات الله علیه قرار گرفته ، گوی سبقت را از همه ی بانوان عالم برده است.

خطبه ای که در این بخش ، منبع شناسی و کتاب شناسی آن تقدیم می گردد ، خطبه ایست که پس از شهادت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در مسجد مدینه ی منوره ، در حضور مهاجر و انصار ، به عنوان «استیضاح خلیفه» و انتقاد از نظام حاکم ایراد شده است.

بزرگ بانوی جهان آفرینش ، به هنگام القای این خطبه ، در سوگ پدر بزرگوارش به شدت متأثر ، از غصب حق شوی گرامی اش در

دریای غم و اندوه غوطه ور ، از ناحیه ی سینه ، بازو ، کمر و صورت به شدت مجروح و مصدوم بود ، ولی در این خطبه از طرز تشکیل حکومت و تحریف مسیر خلافت انتقاد نموده ، آثار زیانبار آن را در اجتماع نوبنیاد اسلامی به تفصیل بیان کرده ، از توحید ، نبوت ، امامت ، فلسفه ی احکام ، حقایق تابناک اسلام و معارف والای تشیع سخن گفته ، چهره ی کریه غاصبان خلافت و متصدیان نامشروع زعامت را به شایسته ترین وجه ممکن ترسیم نموده ، که از دیدگاه عمق مطالب ، استحکام معانی ، استدلال به آیات قرآن ، استشهاد به سنت قطعی ، شیوایی بیان و تناسب آن با هدف خطابه ، به قدری بلند و پر مایه است که نظیر آن ، جز در سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیر بیان ، مولای متقیان ، پیشوای پروا پیشگان ، حضرت علی علیه السلام یافت نمی شود.

فرازهای تابناک این خطبه در سینه ها ضبط شد ، در بایگانی تاریخ نقش بست و در سر لوحه ی اوراق زرین تاریخ ثبت گردید ، که در ادامه به تعدادی از منابع مورد اعتماد و استناد اشاره خواهیم کرد و اینک متن کامل و ترجمه ی روان خطبه ی فدکیه :

ص: ۱۰

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ ، وَلَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَلْهَمَ ، وَالشُّنَاءُ بِمَا قَدَّمَ .. مِنْ عُمُومِ نِعَمِ ابْتِدَائِهَا ، وَسُيُوعِ آلاءِ اسْتِدَائِهَا ، وَتَمَامِ مَنَنِ
وَالِإِهَا .. جَمَّ عَنِ الْإِحْصَاءِ عَيْدُهَا ، وَنَأَى عَنِ الْجَزَاءِ أَمِيدُهَا ، وَتَفَاوَتْ عَنِ الْإِذْرَاكِ أَيْدُهَا ، وَنَدَبَهُمْ لاسْتِرَادَتِهَا بِالشُّكْرِ لِاتِّصَالِهَا ،
وَاسْتَحْمَدَ إِلَى الْخَلَائِقِ بِاجْزَالِهَا ، وَثَنَى بِالنَّدْبِ إِلَى أَمْثَالِهَا .

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ؛ كَلِمَةً جَعَلَ الْإِحْلَاصَ تَأْوِيلَهَا ، وَضَمَّنَ الْقُلُوبَ مَوْصُولَهَا ، وَأَنَارَ فِي الْفِكْرِ مَعْقُولَهَا
.. الْمُؤْتَمِنُ مِنَ الْأَبْصَارِ رُؤْيَتَهُ ، وَمِنَ الْأَلْسُنِ صِفَتَهُ ، وَمِنَ الْأَوْهَامِ كَيْفِيَّتَهُ .. ابْتَدَعَ الْأَشْيَاءَ لَا مِنْ شَيْءٍ كَانَ قَبْلَهَا ، وَأَنْشَأَهَا بِلاِ احْتِدَاءِ
أَمْثَلِهَا امْتِنَانًا ، كَوَّنَهَا بِقُدْرَتِهِ ، وَذَرَأَهَا بِمَشِيئَتِهِ ، مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ مِنْهُ إِلَى تَكْوِينِهَا ، وَلَا فَائِدَةٍ لَهُ فِي تَصْوِيرِهَا ، إِلَّا تَنْبِيئًا لِحِكْمَتِهِ ،
وَتَنْبِيئًا عَلَى طَاعَتِهِ ، وَإِظْهَارًا لِقُدْرَتِهِ ، وَتَعَبُّدًا

حمد و ستایش پروردگاری را که نعم بی پایانش همه ی موجودات را فراگرفته به اشباح بی رنگ صحرای عدم ، رنگ وجود بخشیده و به نیستی و کتم عدم لباس هستی پوشانده است .

سپاس خدای را که با الهامات خفیه درس شکرگزاری به ما آموخت و ما را موظف به حمد و ثنای خود فرمود .

خدای را تقدیس می کنم که از هر کس بخشنده تر است به همه نعمت وجود ارزانی داشته ، اما کیست که بتواند بخشایش او را برشمارد ، و کدام نیرو است که آغاز و انجام نعم وی را بداند .

گواهی می دهم که آفریننده ای است قبل از هر چیز بوده و پس از هر چیز خواهد بود منبع فیض لایزال جودش چون ابر ، ریزنده و بخشنده است ، و تا ابد ظروف اندیشه و افکار از فیضان لایتناهی او بهره و نصیب می گیرند ، ابر رحمت بی حسابش دائم در ریزش و بارش است .

پروردگاری که فرمان داد به شکرگزاری نعماتش را بزرگ شمارند .

گواهی می دهم خدائی جز او نیست ، این شهادت آمیخته به اخلاص است که معانی و تأویل آن در دل ها گنجانیده شده و مدرکات به تصوّر محسوسات روشن و آشکار گشته است .

او پروردگاری است که چشم ها نیروی دیدن او را ندارند و زبان ها از وصف بیان او عاجزند ساحت عزّتش را اوهام درک نکنند و مقام ذاتش را عقول در نیابند .

او خالقی است که موجودات را بدون ماده پدید آورد و روی خرابه های وجود نقش و نگار بدیع موجود نمود و چهره را بدون مثل و مانند تصویر و ایجاد فرمود . او به مشیت و اراده ی خود به عدم خلعت وجود پوشانید بدون آنکه نیازی به موجود داشته باشد یا فایده و نتیجه ای در تصویر منظور دارد .

او به حکمت و مصلحت خود خلاق را آفرید و بر اطاعت و عبادت خویش آگاه و موظف ساخت تا در ایجاد خلاق و تبدیل ماده به نیرو در آزمایشگاه جهان

لِبِرَّتِهِ ، وَ إِعْزَازاً لِدَعْوَتِهِ ..

ثُمَّ جَعَلَ الثَّوَابَ عَلَى طَاعَتِهِ ، وَوَضَعَ الْعِقَابَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ ، زِيَادَةً لِعِبَادِهِ عَنْ نِقْمَتِهِ ، وَحِيَاشَهُ مِنْهُ إِلَى جَنَّتِهِ .

وَأَشْهَدُ أَنَّ أَبِي مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ؛ اخْتَارَهُ وَانْتَجَبَهُ قَبِيلَ أَنْ أُرْسِلَهُ ، وَسَيَّمَاهُ قَبِيلَ أَنْ اجْتَبَاهُ ، وَاضِيَطْفَاهُ قَبِيلَ أَنْ ابْتَعَتْهُ ؛ إِذِ الْخَلَائِقُ بِالْغَيْبِ مَكْنُونَةٌ ، وَبِسِرِّ الْأَهْوِيلِ مَصُونَةٌ ، وَبِنَهَائِهِ الْعِدَمِ مَقْرُونَةٌ .. عَلِمًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَآيِلِ الْأُمُورِ ، وَإِحَاطَةً بِحَوَادِثِ الدُّهُورِ ، وَمَعْرِفَةً بِمَوَاقِعِ الْمَقْدُورِ .

ابْتَعَتْهُ اللَّهُ تَعَالَى إِثْمَامًا لِأَيِّمَرِهِ ، وَعَزِيمَةً عَلَى إِمْنَاءِ حُكْمِهِ ، وَإِنْفَادًا لِمَقَادِيرِ حُكْمِهِ ، فَرَأَى الْأَمَمَ فِرْقًا فِي أَدْيَانِهَا ، عُكْفًا عَلَى نِيرَانِهَا ، عَابِدَةً لِأَعْوَانِهَا ، مُنْكَرَةً لِلَّهِ مَعَ عِرْفَانِهَا ..

فَأَنَارَ اللَّهُ بِمُحَمَّدٍ [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] ظُلْمَهَا ، وَكَشَفَ عَنِ الْقُلُوبِ بُهْمَهَا ، وَجَلَا- عَنِ الْأَبْصَارِ غُمَمَهَا ، وَقَامَ فِي النَّاسِ بِالْهُدَايَةِ ، وَأَنْقَذَهُمْ مِنَ الْعَوَايَةِ ، وَبَصَّرَهُمْ مِنَ الْعَمَايَةِ ، وَهَدَاهُمْ إِلَى الدِّينِ الْقَوِيمِ ، وَدَعَاهُمْ إِلَى الطَّرِيقِ الْمُسْتَقِيمِ ..

ثُمَّ قَبِضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ قَبْضَ رَأْفَةٍ وَاخْتِيَارٍ ، وَرَعْبَةٍ وَإِيثَارٍ ..

بِمُحَمَّدٍ [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] عَنْ تَعَبِ هَذِهِ الدَّارِ فِي رَاحِهِ ، قَدْ حُفَّ بِالْمَلَائِكَةِ الْأَبْرَارِ ، وَرِضْوَانِ الرَّبِّ الْعَفَّارِ ، وَمُجَاوَرَةِ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ .

قدرت لایزالی خود را آشکار نماید .

او بندگان را به عبادت دعوت فرمود تا به عبودیت آنها را مستوجب پاداش گرداند ، او ثواب را مبتنی بر اطاعت و عقاب را منوط به معصیت قرار داد .

او آزادی عمل داد تا بدکاران را به جهنم کیفر دهد و نیکوکاران را به بهشت پاداش عطا فرماید .

گواهی می دهد که پدرم محمد صلی الله علیه و آله بنده و رسول و منتخب پروردگار است ، خداوند عالم او را برگزید پیش از آنکه رسالت دهد و او را نام نهاد قبل از آنکه بیافریند و او را انتخاب کرد پیش از آنکه مبعوث به رسالت گرداند ، او را آفرید وقتی که همه مخلوقات در سراق غیبی و در کتم عدم بودند و در ظلمات نیستی به سر می بردند .

خداوند او را به کلیه مصالح عالیه نظام زندگی بشر و به کلیه حوادث و سوانح و به همه ی وقایع و حقایق آگاه و واقف فرمود ، آنگاه برای اتمام امر خود برانگیخت و مأمور انفاذ حکمت عالیه خود فرمود در حالی که مردم در ادیان و عقاید مختلف بودند ، گروهی آتش پرست و جمعی بُت پرست و منکر خداوند بودند .

خداوند به نور وجود محمد صلی الله علیه و آله تاریکی های جهالت را از دل ها زدود و شبهات قلوب را به اشراقات و افاضات تعلیمات عالیه او برطرف ساخت و نابینائی دل ها را به نور دانش منور گردانید .

پدرم به امر حقّ برای راهنمایی و هدایت و ارشاد خلائق قیام نمود و گمراهان را از گرداب ضلالت و جهالت نجات داد و تیرگی دل ها را به نور ایمان روشن نمود و آنها را به دین اسلام دعوت کرد و به راه راست دلالت فرمود .

آنگاه حضرت حقّ جلّ شأنه روح مقدّس او را به رأفت و رحمت به قرب خود قبض و اختیار نمود و آخرت را برای او برگزید و پدرم محمد صلی الله علیه و آله را از رنج و تعب دنیا آسوده ساخت .

آنگاه فرشتگان ملاً اعلا به استقبال اطراف او را گرفتند و رضا و خشنودی پروردگار را به او ابلاغ نمودند تا در مجاورت خالق جبار وصول قرب یافت .

صَلَّى اللَّهُ عَلَى أَبِي نَبِيِّهِ وَأَمِينِهِ عَلَى الْوَحْيِ ، وَصَفِيَّهِ وَخَيْرَتِهِ مِنَ الْخَلْقِ وَرَضِيَّهِ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ثم التفتت إلى أهل المجلس وقالت :

أَنْتُمْ عِبَادَ اللَّهِ نُصِبَ أَمْرُهُ وَنَهْيُهُ ، وَحَمَلَهُ دِينَهُ وَوَحْيِهِ ، وَأَمَنَاءُ اللَّهِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَبُلْغَاؤُهُ إِلَى الْأُمَّمِ ، وَزَعَمْتُمْ حَقَّ لَكُمْ ، لِلَّهِ فِيكُمْ عَهْدٌ قَدَمُهُ إِلَيْكُمْ ، وَبَقِيَّةُ اسْمِهِ تَخْلَفُهَا عَلَيْكُمْ ، كِتَابُ اللَّهِ النَّاطِقُ ، وَالْقُرْآنُ الصَّادِقُ ، وَالنُّورُ السَّاطِعُ ، وَالضِّيَاءُ اللَّامِعُ .. بَيْنَهُ بَصَائِرُهُ ، مِنْكَشِفَةٌ سِرَائِرُهُ ، مُتَجَلِّيَةٌ ظَوَاهِرُهُ ، مُعْتَبَطَةٌ بِهِ أَشْيَاعُهُ ، قَائِدٌ إِلَى الرِّضْوَانِ اتِّبَاعُهُ ، مُوَدِّدٌ إِلَى النَّجَاهِ إِشِمَاعُهُ .. بِهِ تُنَالُ حُجُجُ اللَّهِ الْمُنَوَّرَةِ ، وَعَزَائِمُهُ الْمَفْسَّرَةُ ، وَمَحَارِمُهُ الْمَحْذَرَةُ ، وَبَيِّنَاتُهُ الْحَيَالِيَّةُ ، وَبَرَاهِينُهُ الْكَافِيَّةُ ، وَفَضَائِلُهُ الْمُنْدُوبَةُ ، وَرُحُصُهُ الْمَوْهُوبَةُ ، وَشَرَايِعُهُ الْمَكْتُوبَةُ ..

فَجَعَلَ اللَّهُ الْإِيمَانَ ؛ تَطْهِيراً لَكُمْ مِنَ الشَّرِكِ ،

وَالصَّلَاةَ ؛ تَنْزِيهاً لَكُمْ عَنِ الْكِبْرِ ،

وَالزَّكَاةَ ؛ تَرْكِيبَةً لِلنَّفْسِ ، وَنَمَاءً فِي الرِّزْقِ ،

وَالصِّيَامَ ؛ تَثْبِيثاً لِلْإِحْلَاصِ ،

وَالْحَجَّ ؛ تَشْيِيداً لِلدِّينِ ،

ص: ١٦

درود و تحیت خدا بر پدرم محمد صلی الله علیه و آله که فرستاده او و امین وحی او و برگزیده او و بهترین بندگان الهی بود . سلام و رحمت و لطف خدا بر او باد .

آنگاه به سوی مردم التفاتی نمود و فرمود :

شما بندگان خدا و محلّ و مورد اوامر و نواهی پروردگار هستید ، شما حامل دین و وحی او می باشید ، شما بر نفس و جان خود امین خداوند هستید، شما هستید که باید به دین خدا عمل نموده و به دیگران ابلاغ نمایید و سرمشق دیگران باشید .

خداوند در میان شما ضامن بر حقّی قرار داد و عهد و پیمانی به وسیله ی پیغمبر خاتم بر شما فرستاد و بعد از او دو خلیفه و جانشین بر شما بگماشت که آنها کتاب ناطق و کتاب صامت الهی هستند ، انوار ارشاد ربوبی و هدایت آنها مشعشع و پرتوافکن است و شما را به سوی حق رهبری می نماید و دیدگان شما را روشن می گرداند .

سرایر قرآن بر شما پوشیده و ظواهر آن متجلّی و آشکار می باشد ، ملل دیگر به پیروان قرآن غبطه می خورند و حسرت می برند ، پیروی قرآن شما را به رضای خدا سوق می دهد و استماع آن شما را به نجات و سعادت می رساند ، به وسیله قرآن نشانه ها و آیات قدرت الهی درک می گردد و احکام شریعت از حلال و حرام دریافت می شود .

از محرّمات باید حذر نمود و اجتناب ورزید ، دلائل قرآن روشن و براهین آن کافی می باشد ، پیروان قرآن به فضائل معنوی نائل خواهند شد .

خداوند برای تسهیل ، احکام مباح قرآن را بخشیده و احکام واجب آن را فرض و حتم فرموده است .

پروردگار ایمان را باعث تطهیر و پاکیزگی از شرک ؛

نماز را برای تنزیه دل ها از کبر و نخوت ؛

زکات را برای تزکیه نفس و مال و افزونی روزی ؛

روزه را برای ثبات و تحقّق در اخلاص ؛

حجّ را برای تشیید و تحکیم مبانی دین و اعلاء کلمه ی توحید ؛

وَالْعَدْلَ ؛ تَسْقِيًا لِلْقُلُوبِ ،

وَطَاعَتَنَا ؛ نِظَامًا لِلْمَلَّةِ ،

وَأِمَامَتَنَا ؛ أَمَانًا مِنَ الْفُرْقَةِ ،

وَالْجِهَادَ ؛ عِزًّا لِلْإِسْلَامِ ،

وَالصَّبْرَ ؛ مَعُونَةً عَلَى اسْتِجَابِ الْأَجْرِ ،

وَالأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ ؛ مَصْلَحَةً لِلْعَامَّةِ ،

وَبِرَّ الْوَالِدَيْنِ ؛ وَقَايَةً مِنَ السَّخَطِ ،

وَصِلَةَ الْأَرْحَامِ ؛ مَنَّمَاً لِلْعَدَدِ ،

وَالْقِصَاصَ ؛ حَقْنًا لِلدَّمَاءِ ،

وَالْوَفَاءَ بِالنَّذْرِ ؛ تَغْرِيبًا لِلْمَغْفَرَةِ ،

وَتَوْفِيَةَ الْمَكَايِلِ وَالْمَوَازِينِ ؛ تَغْيِيرًا لِلْبَخْسِ ،

وَالنَّهْيَ عَنِ شُرْبِ الْخَمْرِ ؛ تَنْزِيهَاً عَنِ الرَّجْسِ ،

وَأَجْتِنَابَ الْقَدْفِ ؛ حِجَابًا عَنِ اللَّغْنَةِ ،

وَتَرْكَ السَّرْفَةِ ؛ إِجَابًا لِلْعَفَّةِ ..

وَحَرَّمَ اللَّهُ الشُّرْكَ ؛ إِخْلَاصًا لَهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ ، فَ- « اتَّقُوا اللَّهَ - حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ » (١) ، وَأَطِيعُوا اللَّهَ - فِيمَا أَمَرَكُمْ

ص: ١٨

عدل را برای تألیف قلوب ؛

اطاعت ما خاندان را برای حسن انتظام امور اجتماعی ؛

امامت ما اهل بیت را برای ایمنی از اختلاف و تفرقه ؛

جهاد را برای عزّت و سربلندی ملت اسلام ؛

صبر و شکیبائی را برای استحقاق اجر ؛

امر به معروف را برای مصالح عامّه مردم ؛

نیکی به والدین را برای مصوئیت از غضب خود قرار داده است ؛

خداوند صلّه رحم را برای پیوستگی و وحدت ؛

قصاص را برای حفظ جان ها ؛

وفای به نذر را برای رسیدن به مغفرت و آمرزش ؛

تمام پیمودن کیل و وزن را برای اعتماد و حفظ اموال از نقص و زیان ؛

نهی از شرب خمر را برای دوری از رجس و پلیدی ؛

اجتناب از بهتان را برای مصوئیت از لعنت ؛

ترک دزدی را برای حصول امتیّت اجتماعی ؛

ترک شرک را برای خلوص عبودیت مقّرر فرموده است .

« پس ای مردم از خدا بترسید و پرهیزکار واقعی باشید تا از دنیا نروید مگر آنکه در زمره ی مسلمانان قرار گیرید . »

ای مردم آنچه خداوند به شما امر کرده اطاعت کنید و از آنچه نهی فرموده

بِهِ وَنَهَاكُمْ عَنْهُ فَإِنَّهُ : « إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ » (١).

ثم قالت :

أَيُّهَا النَّاسُ ! اْعَلَمُوا أَنِّي فَاطِمَةُ وَأَبِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ، أَقُولُ عَوْدًا وَيَدَاءً ، وَلَا أَقُولُ مَا أَقُولُ غَطًّا ، وَلَا أَفْعَلُ مَا أَفْعَلُ شَطَطًا : « لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ » (٢) ، فَإِنْ تَعَزَّوهُ وَتَعَرَّفُوهُ تَجِدُوهُ أَبِي دُونَ نِسَائِكُمْ ، وَأَخَا ابْنِ عَمِّي دُونَ رِجَالِكُمْ .. وَلِنَعْمَ الْمَغْزِيُّ إِلَيْهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ، فَبَلَّغَ الرَّسَالَهَ ، صَادِعًا بِالنَّذَارِهِ ، مَائِلًا عَنْ مَدْرَجَةِ الْمُشْرِكِينَ ، ضَارِبًا تَبَجُّهْمَ ، آخِذًا بِأَكْظَامِهِمْ ، دَاعِيًا إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ، يَكْسِرُ الْأَضْيَانِمَ ، وَيَنْكُثُ الْهَامَ ، حَيْثِي أَنْهَزَمَ الْجَمْعُ وَوَلَّوْا الدُّبُرَ ، حَيْثِي تَفَرَّى اللَّيْلُ عَنْ صُجْبِهِ ، وَأَسْدَفَرَ الْحَقُّ عَنْ مَحْضِهِ ، وَنَطَقَ زَعِيمُ الدِّينِ ، وَخَرَسَتْ شَقَاشِقُ الشَّيَاطِينِ ، وَطَاحَ وَثِيظُ النِّفَاقِ ، وَأَنْحَلَّتْ عُقْدُ الْكُفْرِ وَالشَّقَاقِ ، وَفُهِتُمْ بِكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ ، فَيَنْفِرُ مِنَ الْبَيْضِ الْخِمَاصِ ، « وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرِهِ مِنَ النَّارِ .. » (٣) ، مُدْفَعَةَ الشَّارِبِ ؛ وَنُهْزَةَ الطَّامِعِ ، وَقَبْسَةَ

ص : ٢٠

١-١ . سورة فاطر (٣٥) : ٢٨ .

١-٢ . سورة التوبة (٩) : ١٢٨ . ٣ . سورة آل عمران (٣) : ١٠٣ .

اجتناب نمایید ، که « در میان بندگان خدا تنها دانشمندان از خدا ترسانند » .

سپس فرمود :

ای مردم بدانید من فاطمه زهرا هستم و پدرم محمد صلی الله علیه و آله پیغمبر خدا می باشد آنچه اول گفتم آخر هم همان سخن را می گویم و آنچه می گویم حساب شده می گویم و اشتباه نمی گویم .

ای مردم آنچه می گویم براساس حق و عدالت است ، خداوند برای شما پیغمبر از جنس خودتان فرستاد که سختی ها و نابسامانی های شما بر او دشوار و به هدایت و ارشاد شما کوشا و بر مؤمنین رؤف و مهربان می باشد ، اگر او را به بزرگی یاد کنید و نسبت او را متذکر گردید او پدر من بود نه پدر زنان دیگر ، و او برادر پسر عم من بود نه برادر مردان دیگر ، چه بزرگوار است آنکه من نسبت به او دارم ، رحمت خدا بر او باد که فرمان خدا را به بندگان رسانید و رسالت خود را آشکار کرد ،

او با مشرکین مبارزه و معارضه نمود و آنها را به دین حنیف اسلام راهنمایی کرد به سعادت نائل گردانید و با حکمت و موعظت و پند و اندرز گمراهان را به راه خوشبختی سوق داد و بُت ها را درهم فروکوفت و بُت پرستان را به خاک مذلت افکند تا بر شما پشت کرده و گریختند و نابود شدند و مانند صبح صادق تاریکی های شب جهالت ناپدید شد و چهره زیبای حق از پس پرده های جهل و تاریکی نمایان گردید و بر مسند ارشاد و هدایت تکیه زد و زبان فرومایگان و دشمنان دین را لال گردانید .

او نفاق و دو روئی را از بین شما برد و گره های کفر و عناد را از هم گسست و شما را با توحید و یکتاپرستی آشنا نمود ، « شما بودید که در پرتگاه آتش قرار داشتید » و از کمی و قلت مانند شربت آبی بودید که تشنه ای بیاشامد و لقمه ای که

ص: ۲۱

العجلانِ ، وَمَوْطِيءِ الْأَقْدَامِ ، تَشْرَبُونَ الطَّرْقَ ، وَتَقْتَاتُونَ الْوَرَقَ ، أَدْلَهُ خَاسِيَيْنَ .. تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِكُمْ ..

فَأَنْقَذَكُمُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ .. بَعْدَ اللَّيْلِ وَاللَّيْلِ ، وَبَعْدَ أَنْ مُنِيَ بِهِمُ الرِّجَالِ ، وَذُؤْبَانِ الْعَرَبِ ، وَمَرَدَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ : « كَلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ » (١) ، أَوْ نَجَمَ قَرْنٌ لِلشَّيْطَانِ ، وَفَعَرَتْ فَاعِرَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ .. قَدَفَ أَخَاهُ فِي لَهَوَاتِهَا ، فَلَا يَنْكِفِيءُ حَتَّى يَطَأَ صِمَاحَهَا بِأَحْمَصِهِ ، وَيُخَمِدَ لَهَا بِسَيْفِهِ .. مَكْدُودًا فِي ذَاتِ اللَّهِ ، وَمُجْتَهِدًا فِي أَمْرِ اللَّهِ ، قَرِيبًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ، سَيِّدِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ ، مُشَمَّرًا نَاصِحًا ، مُجِدِّدًا كَادِحًا .. وَأَنْتُمْ فِي رَفَاهِيهِ مِنَ الْعَيْشِ ، وَادِّعُونَ فَمَا كِهُونَ آمِنُونَ ، تَتَرَبَّصُونَ بِنَا الدَّوَائِرِ ، وَتَتَوَكَّفُونَ الْأُخْيَارَ ، وَتَتَكْصُونَ عِنْدَ النَّزَالِ ، وَتَفْرُونَ عِنْدَ الْقِتَالِ . فَلَمَّا اخْتَارَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ دَارَ أَنْبِيَائِهِ ، وَمَأْوَى أَصِيفِيائِهِ ، ظَهَرَ فِيكُمْ حَسِيكُهُ النُّفَاقِ ، وَسَمَلُ جِلْبَابِ الدِّينِ ، وَنَطَقَ كَاطِمُ الْغَاوِينَ ، وَتَبَعَ حَامِلُ الْأَقْلِينَ ، وَهَدَرَ فَنِيْقُ الْمُبْطِلِينَ ، فَخَطَرَ فِي عَرَصَاتِكُمْ ، وَأَطْلَعَ الشَّيْطَانُ رَأْسَهُ مِنْ مَعْرَزِهِ هَاتِفًا بِكُمْ ، فَأَلْفَاكُمْ لِدَعْوَتِهِ مُسْتَجِيبِينَ ، وَلِلْعَرَّةِ فِيهِ

ص: ٢٢

گرسنه ای به آن دست یابد و یا پاره آتشی که با شتاب رو به خاموشی گراید .

شما لگدکوب مردم قوی و دستخوش تمایلات نابخردان نیرومند بودید ، آب متعفن را می آشامیدید و برگ درختان را پوشش و غذای خود قرار داده بودید و در نهایت خواری و مذلّت به زندگی ادامه می دادید و همیشه در بیم آن بودید که کدام دسته ی متخاصم شما را نابود نماید .

خداوند تبارک و تعالی به وجود مقدّس محمّد صلی الله علیه و آله شما را از این نابسامانی و مذلّت نجات داد و آسودگی بخشید بعد از آنکه در دست شجاعان عرب و گرگان بیابان جهالت سرگردان و در نزد اهل کتاب زبون و خوار بودید ، « هر زمان که آنها آتش جنگ می افروختند خداوند (به دست پدرم) آن را خاموش می فرمود » و هرگاه ستاره وسوسه شیطان صفتان ظاهر می گردید و فتنه ای برپا می شد و آتش انقلاب روشن می گردید پدرم برادرش علی را برای خاموش کردن فتنه می فرستاد و او بر نمی گشت جز اینکه آتش جنگ را فرو می نشاند و سر دشمن را زیر پا می نهاد او بود که برای رضای خدا و اطاعت امر پیغمبر صلی الله علیه و آله اهتمام تمام داشت و همیشه سایه صفت پشت سر پیغمبر خدا بود و در میان دوستان خدا از همه بالاتر و والاتر بود و در اطاعت و اجرای امر خدا کوشش فراوان می نمود تا شما در آسایش به سر برید و در مهد ایمنی متنعم باشید .

اما شما برای ما خاندان انتظار بلاها و فتنه ها داشتید و منتظر اخبار وحشتناک بودید ، به هنگام سختی خود را کنار کشیدید و دوری نمودید و از معرکه گریختید .

هنگامی که پروردگار متعال منزل و منزلت پیغمبران را برای پدرم اختیار فرمود و آرامگاه برگزیدگانش را برای او انتخاب نمود ، در میان شما خار نفاق ظاهر شد و جامه ی دین کهنه گردید ، گمراهان به سخن درآمدند و گمنام های پست قدر و منزلت یافتند .

و مرکب جهالت را در میدان بطالت دوانیدند و شیطان از کمینگاه ظاهر شد و به وسوس خود شما را بفریفت و شما او را اجابت کردید و چشم به دنیا و متاع آن

مُلاحِظِينَ ، ثُمَّ اسْتَنْهَضَكُمْ فَوَجَدَكُمْ خِيفًا ، وَأَحْمَشَكُمْ فَأَلْفَاكُمْ غَضَابًا ، فَوَسَمْتُمْ غَيْرَ إِبِلِكُمْ ، وَأُورِدْتُمْ غَيْرَ شَرِبِكُمْ .

هَذَا ؛ وَالْعَهْدُ قَرِيبٌ ، وَالْكَلِمُ رَحِيبٌ ، وَالْجُرْحُ لَمَّا يَنْدَمِلُ ، وَالرَّسُولُ لَمَّا يُقْبَرُ ، ابْتِدَارًا زَعَمْتُمْ خَوْفَ الْفِتْنَةِ ! « أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَيَقْتُولُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ » (١) .

فَهَيْهَاتَ مِنْكُمْ ! وَكَيْفَ بِكُمْ ؟ ! وَأَنْتَى تُؤْفَكُونَ ؟ وَكِتَابُ اللَّهِ بَيِّنٌ أَظْهَرَكُمْ ، أُمُورُهُ ظَاهِرَةٌ ، وَأَحْكَامُهُ زَاهِرَةٌ ، وَأَعْلَامُهُ يَاهِرَةٌ وَزَوَاجِرُهُ لَائِحَةٌ ، وَأَوَامِرُهُ وَاضِحَةٌ ، قَدْ خَلَقْتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ ، أَرَعْبَهُ عَنْهُ تُرِيدُونَ ؟ .. أَمْ بَغَيْرِهِ تَحْكُمُونَ ؟ ! « بئسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا » (٢) ، « وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ » (٣) .

ثُمَّ لَمْ تَلْبَثُوا إِلَّا رَيْثَ أَنْ تَسِيكَنَّ نَفْرَتُهَا ، وَيَسِيلَسَ قِيَادُهَا ، ثُمَّ أَخَذْتُمْ تُورُونَ وَقَمَدَاتِهَا ، وَتَهَيَّجُونَ جَمْرَتَهَا ، وَتَسِيَّجِيُونَ لِهَتَافِ الشَّيْطَانِ الْغَوِيِّ ، وَإِطْفَاءِ أَنْوَارِ الدِّينِ الْجَلِيِّ ، وَإِهْمَادِ سُنَنِ النَّبِيِّ الصَّفِيِّ ، تُسْرُونَ حَصُورًا فِي ارْتِغَاءٍ ، وَتَمَشُونَ لِأَهْلِهِ وَوُلْدِهِ فِي

ص: ٢٤

١-١ . سورة التوبة (٩) : ٤٩ .

٢-٢ . سورة الكهف (١٨) : ٥٠ .

٣-٣ . سورة آل عمران (٣) : ٨٥ .

دوختید و اسیر هوای نفس شدید و علیه خاندان پیغمبر به مبارزه برخاستید تا آنجا که بر شتر غیر پا نهادید و در آبخورگاه دیگران وارد شدید و مرکب خلافت را غصب نمودید .

ای مردم هنوز از درگذشت رسول خدا زمانی نگذشته و هنوز داغ او تازه است ، هنوز زخم دل ما التیام نیافته است ، هنوز جسد پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله در خاک قرار نگرفته بهانه کردید که از فتنه می ترسیم و « در آن فتنه که با دست خود ایجاد نمودید گرفتار شدید و جهنم بر کافران احاطه خواهد داشت » .

افسوس بر شما که به گمراهی کشانده شدید در حالی که کتاب خدا در میان شماست ، احکام فروزان قرآن نشانه های آشکاری دارد و در هر امری حکمی نازل شده است و دانستنی های آن از اوامر و نواهی واضح و آشکار می باشد .

شما آیات روشن الهی را پشت سر نهاده اید و آنها را نادیده گرفته اید ، آیا از قرآن اعراض نموده اید و یا حاکمی غیر از قرآن می جوئید ؟ « بد پاداشی بر ستمکاران است که فرمان خدا را تغییر دهند » و از دستورات قرآن سرپیچی نمایند ، « هر کس دینی غیر از اسلام اختیار نماید خداوند از او نمی پذیرد و در آخرت در پیشگاه خدا و دیوان محاسبات او زیانکار خواهد بود » .

ای مردم شما پس از رحلت پیغمبر صلی الله علیه و آله اندکی درنگ نکردید و در کار خود نیندیشیدید و آتش فتنه و فساد برافروختید و صدای شیطان گمراه کننده را اجابت نمودید و انوار دین را خاموش گردانیدید و سنت های پیغمبر صلی الله علیه و آله را محو نمودید و خوشحال هستید که در رفاه و آسایش به سر می برید و خاندان پیغمبر صلی الله علیه و آله را در شدت و سختی گرفتار می نمایید .

الْخَمْرِ وَالضَّرَائِ ، وَنَضَبِ مَنْكُمْ عَلَى مِثْلِ حَزِّ الْمُدَى ، وَوَخْزِ السِّنَانِ فِي الْحَشَا ؛ وَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ : أَنْ لَا إِرْثَ لَنَا !! « أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَنْعُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ » (١) أَفَلَا تَعْلَمُونَ ؟ !

بلى ؛ تَجَلَّى لَكُمْ كَالشَّمْسِ الضَّاحِيَةِ أَنَّى ابْتُئْتَهُ ..

أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ ! أَأَغْلَبَ عَلَى إِرْثِيهِ ؟ !

يَا بَنَ أَبِي قُحَافَةَ ! أَفِي كِتَابِ اللَّهِ أَنْ تَرِثَ أَبَاكَ وَلَا أَرِثَ أَبِي ؟ ! « لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا فَرِيًّا » (٢) !

أَفَعَلَى عَمْدٍ تَرَكْتُمْ كِتَابَ اللَّهِ وَتَبَدُّتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ ؟ إِذْ يَقُولُ : « وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ » (٣) .

وَقَالَ فِيمَا افْتَضَّ مِنْ خَيْرِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ إِذْ قَالَ رَبِّ « هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ » (٤) .

وَقَالَ : « وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ » (٥) .

ص : ٢٦

١-١ . سورة المائدة : ٥٠ .

٢-٢ . سورة مريم (١٩) : ٢٧ .

٣-٣ . سورة النمل (٣٧) : ١٦ .

٤-٤ . سورة مريم (١٩) : ٥ - ٦ .

٥-٥ . سورة الأحزاب (٣٣) : ٦٠ .

ما هم مانند کسی که با کارد و نیزه بدن او را بشکافند بر فتنه های شما صبر می کنیم تا در پیشگاه عدالت پروردگار وارد شویم .

شما گمان می کنید من از پدرم ارث نمی برم « این حکم را از دوران جاهلیت گرفته اید چه کسی بهتر از خداوند حکم می نماید اما برای کسانی که ایمان به خدا دارند » ، آیا نمی دانید که روز پاداشی هست .

ای مردم مانند آفتاب بر شما روشن است که من یگانه دختر پیغمبر خدا هستم و محمد صلی الله علیه و آله پدر من است آیا سزاوار است که جاه طلبان بر من ستم نمایند وارث مرا بگیرند و شما ساکت بمانید .

آنگاه خطاب به ابوبکر نمود و فرمود :

ای پسر ابی قحافه آیا در کتاب خدا نوشته شده که تو از پدرت ارث ببری و من از پدرم ارث نبرم ؟ « عجب افترای بزرگی بر خدا بسته ای » آیا از روی عمد کتاب خدا را پشت سر نهاده ای و عمل به آن را ترک نموده ای ؟

خداوند در قرآن می فرماید که « سلیمان از داود ارث بُرد »

و آنجا که حکایت یحیی فرزند زکریا را بیان می فرماید که زکریا از خداوند درخواست نمود ای پروردگار « فرزندی به من عنایت فرما که از من و آل یعقوب ارث ببرد »

و آنجا که می فرماید : « خویشان رحمی بعضی بر بعضی مقدم می باشند »

وَقَالَ: «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِ كَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ» (١) ٤. سورة الزمر (٣٩) : ٣٩ - ٤٠. (٢).

وَقَالَ: «إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ» (٣).

وَزَعَمْتُمْ أَلَّا حِطْوَةٌ لِي وَلَا إِرْثٌ مِنْ أَبِي [صلى الله عليه وآله وسلم]؟! وَلَا رَحِمَ بَيْنَنَا! أَفَحَصَّكُمُ اللَّهُ بِآيِهِ أَخْرَجَ مِنْهَا أَبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ؟! أَمْ هَلْ تَقُولُونَ: أَهْلُ مِلَّتَيْنِ لَا يَتَوَارَثَانِ!؟

أَوْ لَسِيْتُ أَنَا وَأَبِي مِنْ أَهْلِ مِلَّةٍ وَاحِدَةٍ؟! أَمْ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِخُصُوصِ الْوَصِيَّةِ الْقُرْآنِ وَعُمُومِهِ مِنْ أَبِي وَابْنِ عَمِّي؟! فَدُونَكُمْ مَخْطُومَةٌ مَرْحُومَةٌ، تَلْقَاكَ يَوْمَ حَشْرِكَ فَنِعْمَ الْحَكَمُ اللَّهُ، وَالزَّعِيمُ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَالْمَوْعِدُ الْقِيَامَةُ، وَعِنْدَ السَّاعَةِ مَا تَخْسَرُونَ، وَلَا يَنْفَعُكُمْ إِذْ تَتَدَمَّوْنَ، وَ «لِكُلِّ نَبَأٍ مُسْتَقَرٌّ» (٤) و «سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ» (٤).

.. ثم رمت بطرفها نحو الأنصار، فقالت:

يَا مَعَاشِرَ الْفِتْيَةِ وَأَعْضَادَ الْمِلَّةِ، وَأَنْصَارَ الْإِسْلَامِ! مَا هَذِهِ

ص: ٢٨

١-١. سورة النساء

٢-١١.

٣-٢. سورة البقرة (٢) : ١٨٠.

٤-٣. سورة الأنعام (٦) : ٦٧.

همچنین می فرماید که « خداوند شما را درباره ی اولادتان وصیت می کند که نصیب یک مرد دو برابر بهره ی یک زن می باشد » و پسر دو برابر دختر ارث می برد و همچنین خداوند می فرماید « که هنگام مرگ اگر مال و ثروتی از خود می گذارید وصیت کنید برای پدر و مادر و خویشان وصیت نیکویی و این حکم بر حق و ثابت است بر آنهایی که پرهیزکار هستند » .

آیا شما می گوئید من از پدرم بهره و نصیبی ندارم و از پدر خود ارث نمی برم آیا خداوند برای شما آیه ای فرستاده که مرا از فرزند پدرم خارج کرده؟! یا می گوئید اهل دو ملت از یکدیگر ارث نمی برند آیا من و پدرم از اهل یک ملت و آیین نیستیم؟! آیا شما از پدرم و پسر عم علی به قرآن دانایانتر هستید!؟

من اکنون شما را به حال خود گذاشته و داوری را در روز حشر به خدا واگذار می نمایم و خداوند حاکم بر حقی است و بدانید محمد صلی الله علیه و آله دادخواه من است وعده ی ما در قیامت در پیشگاه عدل الهی خواهد بود ، روزی که خطاکاران در زیان هستند و ندامت در آن روز سودی ندهد « برای هبر خبری جایگاهی هست » ؛ « و به زودی می فهمید که عذاب خوارکننده چه کسی را فراخواهد گرفت و عذاب جاودانی بر چه کسی می باشد » .

سپس انصار را مخاطب قرار داد و فرمود :

ای یاوران اسلام و حافظین حدود و احکام قرآن این چه سُستی است در حق من روا می دارید!؟

الْغَمِيزَةَ فِي حَقِّي، وَالسَّنَّةَ عَنْ ظُلَامَتِي؟! أَمِيا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَبِي يَقُولُ: «الْمَرْءُ يُحْفَظُ فِي وُلْدِهِ»،
سَرَعَانَ مَا أَحَدْتُمْ، وَعَجَلَانَ ذَا إِهَالَهُ، وَلَكُمْ طَاقَهُ بِمَا أَحَاوِلُ، وَقُوَّةَ عَلَيَّ مَا أَطْلُبُ وَأُزَاوِلُ، أَتَقُولُونَ: مَاتَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ وَسَلَّمَ..؟! فَخَطَبُ جَلِيلِ اسْمِ تَوْسَعِ وَهْنُهُ، وَاسْمِ تَنْهَرَ فَتَقُهُ، وَانْفَتَقَ رَتْقُهُ، وَأَظْلَمَتِ الْأَرْضُ لِغَيْبَتِهِ، وَكُسِفَتِ النُّجُومُ لِمُصِيبَتِهِ،
وَأَكْهَدَتِ الْآمَالَ، وَخَشَعَتِ الْجِبَالَ، وَأَضْيَعَ الْحَرِيمَ، وَأَزِيلَتِ الْحُرْمَةَ عِنْدَ مَمَاتِهِ، فَتِلْكَ - وَاللَّهِ - النَّازِلَةُ الْكُبْرَى، وَالْمُصِيبَةُ
الْعُظْمَى، لَا مِثْلَهَا نَازِلَةٌ، وَلَا بَائِقَةٌ عَاجِلَةٌ، أَعْلَنَ بِهَا كِتَابُ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ فِي أَفْنِيَّتِكُمْ.. فِي مُمَسَاكِمِ وَمُضِيْبِحِكُمْ، هُتَافًا وَصِيْرَاخًا،
وَتِلَاوَةً وَأَلْحَانًا، وَلَقَبْلَهُ مَا حَلَّ بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ، حُكْمٌ فَضْلٌ، وَقَضَاءٌ حَتْمٌ « وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ
مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ »(١).

أَيُّهَا بَنِي قَيْلِهِ! أَأَهْضَمُ تُرَاثَ أَبِي وَأَنْتُمْ بِمُرَأَى مَنِي وَمَسْمَعٍ، وَمُجْتَدٍ وَمَجْمَعٍ؟! تَلْبَسُكُمْ الدَّعْوَةُ، وَتَشْمَلُكُمْ الْخَبْرَةُ، وَأَنْتُمْ

ص: ٣٠

١-١. سورة آل عمران (٣): ١٤٤.

این سهل انگاری شما در ظلم و ستمی که بر من رفته برای چیست؟! آیا پدرم محمد صلی الله علیه و آله رسول خدا نفرمود: هر کس را در فرزندش باید احترام نمود و احترام به فرزند احترام به پدر است، اما شما آنچه پدرم درباره ی من سفارش کرده بود چه زود فراموش نمودید، شما قدرت دارید و می توانید از من حمایت کنید و آنچه از شما می خواهم بر آن توانا هستید، آیا شما هم می گوئید: دیگر محمد صلی الله علیه و آله مرده است؟

آری رحلت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله مصیبت بزرگی است که اثر آن در زمین و آسمان ظاهر و آشکار می باشد، برای رحلت پیغمبر صلی الله علیه و آله زمین تاریک گردید و ستاره های آسمان از این مصیبت تیره گشت امیدها تبدیل به یأس و ناامیدی شد و کوه های عالم خاشع گردید و شما حق پیغمبر خدا را ضایع نمودید و احترامی به خاندان او نگذاشتید، به خدا قسم این فاجعه بزرگی است که نازل شده و هرگز چنین مصیبتی به یاد نیاید و خداوند در کتاب خود از آن خبر داده است که شما آن را هر صبح و شام به جهر و اخفا می خوانید.

این سنت ربوبی برای همه ی پیغمبران بوده است و این حکم حتمی و قطعی است قضائی غیرقابل انکار، خداوند می فرماید: « محمد صلی الله علیه و آله جز رسولی نبود و پیش از او هم پیغمبرانی آمده و در گذشته اند، آیا اگر محمد صلی الله علیه و آله بمیرد یا کشته شود شما از دین برمی گردید، هر کس از دین برگردد و به آئین گذشتگان خود بیوندد به خداوند ضرری نمی رساند و به زودی خداوند جزای شکرگزاران را عطا می فرماید.»

آنگاه طایفه اوس و خزرج را به نام مادرشان مخاطب ساخته و فرمود:

ای فرزندان قیله، آیا سزاوار است که به ظلم و ستم ارث مرا ببرند و شما ناظر باشید و دادخواهی مرا بشنوید و ساکت بمانید
شما صاحب افراد و اعداد و صاحب

ذَا الْعَيْدِ وَالْعَيْدِ ، وَالْأَدَاهِ وَالْقُوَّةِ ، وَعِنْدَكُمْ السَّلَاحُ وَالْجَنَّةُ ، تُؤَافِيكُمْ الدَّعْوَةُ فَلَا تُجِيبُونَ ، وَتَأْتِيكُمْ الصَّرَخَةُ فَلَا تُغِيثُونَ ، وَأَنْتُمْ مَوْصُوفُونَ بِالْكَفَاحِ ، مَعْرُوفُونَ بِالْخَيْرِ وَالصَّلَاحِ ، وَالنُّجْبَةِ الَّتِي انْتَجَبْتُمْ ، وَالْخَيْرَةَ الَّتِي اخْتَبَرْتُمْ .. قَاتَلْتُمُ الْعَرَبَ ، وَتَحَمَلْتُمُ الْكَدَّ وَاللَّعَبَ ، وَنَاطَحْتُمُ الْأُمَمَ ، وَكَافَحْتُمُ الْبُيُوتَ ، فَلَا نَبْرُحُ أَوْ تَبْرُحُونَ ، نَأْمُرُكُمْ فَتَأْتِمُرُونَ ..

حَتَّى إِذَا دَارَتْ بِنَا رَحَى الْإِسْلَامِ ، وَدَرَّ حَلَبُ الْأَيَّامِ ، وَخَضَعَتْ نُعْرَةُ الشُّرُكِ ، وَسَيَكُنْتُ فَوْرَهُ الْإِفْكِ ، وَخَمَيْدَتْ نِيرَانُ الْكُفْرِ ، وَهَدَأَتْ دَعْوَةُ الْهَرَجِ ، وَاسْتَوْسَقَ نِظَامُ الدِّينِ ، فَأَنْتَى حَزْبُكُمْ بَعْدَ الْبَيَانِ ؟ وَأَسِيرَرْتُمْ بَعْدَ الْإِعْلَانِ ، وَنَكَضَيْتُمْ بَعْدَ الْإِقْدَامِ ، وَأَشْرَكْتُمْ بَعْدَ الْإِيمَانِ ؟ ..

« أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ يَدْعُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَنْ تَخْشَوْهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » (١).

أَلَا قَدْ أَرَى أَنْ قَدْ أَخْلَدْتُمْ إِلَى الْخَفْضِ ، وَأَبْعَدْتُمْ مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِالْبُسْطِ وَالْقَبْضِ ، وَخَلَوْتُمْ بِاللَّعَةِ ، وَنَجَوْتُمْ مِنَ الضِّيقِ بِالسَّعَةِ

ص: ٣٢

نیرو و ادوات جنگ و اسلحه می باشید، من شما را به یاری می طلبم و شما مرا اجابت نمی کنید و از شما استمداد می خواهم و شما به فریاد من نمی رسید، در حالی که شما به شجاعت و دلاوری موصوف و به نیکویی و صلاح معروف بودید، شما برگزیدگان مسلمانان بودید و به خوبی ها شهرت داشتید.

شما را برای مقاتله با کافران انتخاب می نمودند و شما گردنکشان را از پای در می آوردید و هرگز از ما خاندان دوری نمی کردید و آنچه به شما فرمان می دادیم اطاعت می نمودید تا چرخهای پر برکت اجتماع مسلمین به حرکت درآمد و نخوت و شرک و ذلت و نفاق از میان رفت و آتش کفر و شرک خاموش شد و دعوت بُت پرستی و هرج و مرج نابود گشت و نظام دین محکم و استوار گردید.

اکنون چه شده که در یک امر آشکار حیران مانده اید و حقیقت را پنهان نموده اید و پس از اقبال چرا از حقّ رو گردانیده اید و پس از ایمان چرا مشرک شده اید.

« آیا جنگ و پیکار نمی کنید با کسانی که عهد خود را شکستند و سعی و اهتمام به بیرون کردن رسول خدا نمودند و حال آنکه آنها در شکستن عهد پیشقدم شدند آیا از ایشان می ترسید؟ اگر مؤمن باشید سزاوار است که از خدا بترسید.»

اکنون می بینم که شما به پستی گرائیده اید و از نعم الهی محروم شده اید و از آن کس که احق و شایسته تر از شما می باشد دوری نموده اید و با راحتی و تن آسائی

فَمَجَّجْتُمْ مَا وَعَيْتُمْ ، وَدَسَعْتُمْ الَّذِي تَسَوَّغْتُمْ ، فَ- : « إِنَّ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ » (١) .

أَلَا- وَقَدْ قُلْتُ مَا قُلْتُ عَلَى مَعْرِفِهِ مَنِّي بِالْخَذَلِ الَّتِي خَامَرْتُكُمْ ، وَالْعُدْرَةَ الَّتِي اسْتَشَعَرَتْهَا قُلُوبُكُمْ .. وَلَكِنَّهَا فَيَضَهُ النَّفْسِ ، وَنَفْتَهُ الْغَيْظِ ، وَخَوْرُ الْقَنَا ، وَبَيْتُهُ الصَّدْرِ ، وَتَقْدِمَةُ الْحُجْبَةِ ، فَدُونَكُمْوَهَا فَاحْتَفَبُوهَا دَبْرَةَ الظَّهْرِ ، نَقَبَةَ الْخُفِّ ، بَاقِيَةَ الْعَارِ ، مَوْسُومَةَ بَعْضِ اللَّهِ ، وَشَنَارِ الْأَبَدِ ، مَوْصُولَهُ ب- : « نَارِ اللَّهِ الْمُوقَدَةِ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَعْيُنِ » (٢) ..

فَبِعَيْنِ اللَّهِ مَا تَفْعَلُونَ « وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ » (٣) .

وَأَنَا ابْنُهُ نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ، فَ- : « اْعْمَلُوا .. إِنَّا عَامِلُونَ * وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ » (٤) .

* * *

ص: ٣٤

١-١ . سورة إبراهيم (١٤) : ٨ .

٢-٢ . سورة الهمزة (١٠٤) : ٦ - ٧ .

٣-٣ . سورة الشعراء (٢٦) : ٢٢٧ .

٤-٤ . سورة هود (١١) : ١٢١ - ١٢٢ .

خلوت کرده اید و از سختی سعادت انگیز به رفاهیت شقاوت آمیز گرویده اید « اگر شما و همه ی اهل عالم کافر شوید خداوند غنی و بی نیاز است » .

ای مردم آنچه گفتیم می دانم که در شما اثری نخواهد داشت زیرا کناره گرفتن شما از ما با گوشت و پوست شما آمیخته شده و احساس می کنم که مکر و فریب و وسوسه شیطان دل های شما را فراگرفته است این آهی است از سینه پر دردمند من که آن را از دل بیرون افکنم و وظیفه ی خود را انجام دادم و حجت را بر شما تمام نمودم .

اکنون این شتر خلافت را بگیرید و به ناحق غضب نمایید اما بدانید که پای آن مجروح و پشت وی زخم و غبار ننگ آن همیشه بر شما باقی است این عمل غضب شما به غضب خدا پیوسته و این روش ناپسند شما به « آتش برافروخته ی الهی که بر دلها سر می زند » متصل است خداوند می داند آنچه را که شما مرتکب می شوید .

« و به زودی ستمکاران آگاه شوند که به کدام مکان بازگشت می نمایند » .

ای مردم من دختر آن کسی هستم که شما را از عذاب قیامت بیمناک ساخت و می بینم عذابی سخت شما را احاطه نموده است « آنچه را که می خواهید عمل کنید و ما بر آنچه حق است عمل می نمایم . شما منتظر نتیجه ی عمل خود باشید و ما منتظر - روز تشخیص حق از باطل و سعید از شقی - خواهیم بود » .

۱. منابع خطبه ی فدکیه

۲. کتابنامه ی خطبه ی فدکیه

۳. پیشینه ی فدک

۴. نمی از یم فضایل و مناقب صاحب فدک

۵. اشاره ای کوتاه به شرح حال مترجم

ص: ۳۷

۱ - ابوالفضل احمد بن ابی طاهر ، مشهور به «ابن طیفور» متوفای ۲۸۰ ه . آن را با سلسله اسنادش از طریق «زید بن علی بن الحسین علیه السلام» روایت کرده است.(۱)

۲ - ابوبکر احمد بن عبد العزیز جوهری ، محدث پر آوازه ی قرن چهارم ، با سلسله اسنادش از عقيله العرب حضرت زینب سلام الله عليها روایت کرده است.(۲)

۳ - ابن مردویه ، احمد بن موسی بن مردویه ی اصفهانی ، متوفای ۴۱۰ ه .

ص: ۳۹

۱-۱ . ابن طیفور ، بلاغات النساء ، ص ۲۰ - ۲۶.

۲-۲ . ابن ابی الحدید پس از ستایش فراوان از جوهری به عنوان : عالم ، محدث ، کثیر الادب ، ثقه و پرهیزکار ؛ این خطبه را از کتاب «السقیفه و فدک» از جوهری روایت کرده است. [ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه ، ج ۱۶ ، ص ۲۱۱] و اربلی آن را از روی نسخه ی کهن «سقیفه» که در ربیع الآخر ۳۲۲ ه . بر مؤلف قرائت شده ، روایت کرده است [اربلی ، کشف الغمه ، ج ۲ ، ص ۱۰۶] .

آن را با سلسله اسنادش از طریق عایشه روایت کرده است. (۱)

۴ - سید مرتضی علم الهدی ، متوفای ۴۳۶ ه . آن را با سلسله اسنادش از طرق مختلف روایت نموده است (۲).

۵ - شیخ طوسی ، متوفای ۴۶۰ ه . آن را با همان اسناد روایت کرده است (۳).

۶ - ابو جعفر محمد بن جریر بن رستم طبری - امامی - از بزرگان قرن پنجم هجری ، آن را با اسناد مختلف از طریق ابن عباس ، امام باقر علیه السلام حضرت زینب علیها السلام و عایشه روایت کرده است (۴).

۷ - ابو منصور احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی ، از شخصیت‌های برجسته ی قرن ششم ، آن را از طریق عبدالله محض روایت کرده است (۵).

۸ - ابو المؤید ، موفق بن احمد مکی خوارزمی - اخطب خوارزم - متوفای ۵۶۸ ه . آن را با سلسله اسناد خود از عایشه حدیث کرده است (۶).

۹ - رضی الدین ، علی بن موسی - ابن طاووس - متوفای ۶۶۴ ه . آن را از طریق ابن مردویه ، ابن ابی الحدید و جوهری روایت نموده است (۷).

۱۰ - علی بن عیسی اربلی ، متوفای ۶۹۳ ه . آن را از کتاب «السقیفه»

ص: ۴۰

۱- ۳. سید ابن طاووس آن را از کتاب «المناقب» ابن مردویه روایت کرده است [سید ابن طاووس ، الطرائف ، ص ۴۰۹] .

۲- ۴. سید مرتضی علم الهدی ، الشافی فی الامامه ، ج ۴ ، ص ۶۹ - ۷۷.

۳- ۵. شیخ طوسی ، تلخیص الشافی ، ج ۳ ، ص ۱۳۹.

۴- ۱. طبری ، دلائل الامامه ، ص ۱۰۹ - ۱۲۵.

۵- ۲. طبرسی ، الاحتجاج ، ص ۹۷ - ۱۰۸.

۶- ۳. خوارزمی ، مقتل الحسین ، ج ۱ ، ص ۱۲۱ - ۱۲۳.

۷- ۴. ابن طاووس ، الطرائف ، ص ۴۰۹ - ۴۲۱.

از يك نسخه ي كهن ، كه در سال ۳۲۲ هـ . بر مؤلف قرائت شده ، روايت كرده است (۱).

اگر بخواهيم همه ي منابع خطبه ي حضرت زهرا سلام الله عليها را نقل كنيم در اين صفحات نمي گنجد ، و لذا به ۱۰ مورد ياد شده بسنده مي كنيم و يادآور مي شويم كه شيخ صدوق فرازهايي از آن را در علل الشرايع ، ابن ابى الحديد معتزلي قسمت اعظم آن را در شرح نهج البلاغه و متن كامل آن را علامه ي مجلسي از بيش از ۱۰ طريق در بحار الانوار روايت كرده است (۲).

ص: ۴۱

-
- ۱- ۵. اربلي ، كشف الغمه ، ج ۲ ، ص ۱۰۵ - ۱۱۸.
 - ۲- ۶. علامه مجلسي ، بحار الأنوار ، ج ۲۹ ، ص ۲۱۵ - ۳۳۳.

به جهت جایگاه خاص خطبه ی حضرت فاطمه سلام الله علیها که بعد از شهادت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در مسجد النبی در محضر مهاجر و انصار، به عنوان استیضاح خلیفه ایراد گردیده، بر این خطبه شروح مستقل و ضمنی فراوان در کتب حدیثی، ادبی و عقیدتی در طول قرون و اعصار نوشته شده، که احصا کردن آن در این صفحات محدود ممکن نیست.

فی المثل ابن ابی الحدید معتزلی، متوفای ۶۵۶ هـ. شرح مفصلی در شرح نهج البلاغه اش بر این خطبه نوشته است. (۱) و علامه ی مجلسی در دائره المعارف بزرگ بحار الأنوار شرح گسترده ای نوشته، (۲) ولی ما در

ص: ۴۳

۱-۱. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۶، ص ۲۱۰ - ۲۳۷.

۲-۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۲۴۷ - ۳۳۳.

این بخش به کتاب شناسی بسیار فشرده ی کتابهایی می پردازیم که مستقلاً در شرح خطبه ی فدکیه به رشته ی تحریر در آمده است. (۱)

۱ - أدب الزهراء علیها السلام (عربی)

سید محمد جمال هاشمی (م : ۱۳۹۷ ه)

شرح خطبه ی فدکیه ی حضرت فاطمه علیها السلام - مخطوط - (۲)

۲ - اسرار فدک (فارسی)

محمد باقر انصاری و سید حسین رجائی

نشر الهادی ، قم ، ۱۴۲۰ ه . ۳۰۴ صفحه وزیری .

متن ، ترجمه ، سند و تحلیل خطبه ی فدکیه

۳ - إعلموا أنّی فاطمه علیها السلام (عربی)

عبد الحمید مهاجر

دار الکتاب و العتره ، بیروت ، ۱۴۱۳ ه . ده مجلد ، ۷۶۰۰ صفحه وزیری

گسترده ترین شرح خطبه ی حضرت فاطمه سلام الله علیها .

۴ - بررسی خطبه ی حضرت زهرا علیها السلام (فارسی)

محسن واعظ

بررسی نکات خطبه ی فدکیه - مخطوط -

ص : ۴۴

۱-۳ . کتابهایی که در شرح هر دو خطبه نوشته شده ، در بخش دوم معرفی می شوند .

۲-۴ . مؤلف در کتاب «الزهراء» چاپ بغداد ، ص ۸۱ ، از آن نام برده است .

۵ - بررسی خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام و ترجمه ی آن (فارسی)

سید علی اکبر سجادی پور

ترجمه و بررسی خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام - مخطوط - (۱)

۶ - ترجمه ی خطبه ی فدک از بزرگ بانوی اسلام (فارسی)

احمد معصومی

چاپ تهران ، ۱۳۹۷ ه . ۸۰ صفحه ی جیبی

۷ - ترجمه ی السحاب المطیر (فارسی)

سید حسن عباس موسوی نیشابوری کنتوری

شرح و ترجمه ی خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۲)

۸ - تفسیر خطبه ی فاطمه الزهرا علیهاالسلام (عربی)

ابو عبدالله ، احمد بن عبد الواحد بن احمد بزّاز ، مشهور به : ابن عبدون.

نجاشی مقدم رجالیون از آن نام برده. ۳.

۹ - چهل حدیث در مناقب امّ ابیها و خطبه ی تاریخی آن حضرت (فارسی)

علی اکبر مهدی پور

انتشارات رسالت ، قم ، ۱۳۷۹ ش . ۶۴ صفحه ی جیبی

متن و ترجمه ی خطبه ی فدکیه و ۴۰ حدیث در مناقب حضرت فاطمه علیهاالسلام

ص: ۴۵

۱-۱ . انصاری زنجانی ، حاج شیخ اسماعیل ، فاطمه علیهاالسلام در آئینه ی کتاب ، چاپ دلیل ما ، قم ، ۱۴۲۲ ه . ص ۱۷۱ .

۱-۲ . انصاری ، همان ، ص ۲۰۷ . ۳ . نجاشی ، الرجال ، ص ۸۷ ، رقم ۲۱۱ .

۱۰ - حقیقت جاویدان (فارسی)

محمد باقر ملبوبی

انتشارات صدر، تهران، ۱۳۹۱ ه. ۴۳۹ صفحه وزیری.

شرح قسمتی از خطبه ی فدکیه، به عنوان جلد اول.

۱۱ - حماسه ی بزرگ (فارسی)

ناصر مکارم شیرازی

نشر انجمن مجّبان الفاطمه، مشهد، ۱۴۰۶ ه. ۱۰۴ صفحه رقعی.

متن، ترجمه، سند و شرح فرازهایی از خطبه ی فدکیه.

۱۲ - خطابه ی بزرگ بانوی اسلام (فارسی)

عبد رضی ربانی

ناشر: مؤلف، ۹۶ صفحه جیبی

متن و ترجمه ی خطبه ی فدکیه.

۱۳ - خطابه ی فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (فارسی)

خلیل کمره ای (م: ۱۴۰۵ ه)

کتابخانه ی سقراط، تهران، ۱۳۶۷ ه. ۱۳۳ صفحه ی وزیری

شرح خطبه ی فدکیه و تحلیل غصب فدک.

۱۴ - خطابه ی فدک (فارسی)

محمد باقر انصاری و سید حسین رجائی

نشر الهادی، قم، ۱۳۷۶ ش. ۱۲۸ صفحه رقعی

متن، ترجمه، سند، شرح و کتابنامه ی خطبه ی فدکیه، گزیده ی کتاب «اسرار فدک»

۱۵ - خطبه ی آتشین بانوی اسلام (فارسی)

علی کاظمی

نشر ایمان ، قم ، ۱۳۶۵ ش . ۸۵ صفحه ی رقی .

ترجمه ی خطبه ی فدکیه

۱۶ - خطبه ی آتشین بانوی نمونه ی اسلام حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

حسین عمادزاده (م : ۱۴۱۰ ه)

دفتر نشر ، قم ، ۱۳۹۱ ه . ۷۶ صفحه ی وزیری

متن و ترجمه ی خطبه فدکیه ، صفحه مقابل .

۱۷ - خطبه ی تاریخی بانوی بزرگ اسلام حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

سید علی سید نژاد

نشر امور تربیتی منطقه ی ۲ ، قم ، ۱۳۷۱ ش . ۶۰ صفحه وزیری .

شرح خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام

۱۸ - خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

غلامحسین حسین زاده - مخطوط - (۱)

۱۹ - خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

عبدالرحمن انصاری

نشر انصار المهدی ، قم ، ۱۳۷۳ ش . ۱۲۸ صفحه جیبی

متن و ترجمه ی خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام

ص : ۴۷

۲۰ - خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

سید ابوالفضل موسوی گرمارودی

متن و ترجمه ی خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام

۲۱ - خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام - ویژه نوجوانان - (فارسی)

کنگره ی بین المللی حضرت زهرا علیهاالسلام ، ساری ، ۱۳۷۶ ش. ۶۰ صفحه جیبی

۲۲ - خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

کریم کاظمی

نشر کوشا مهر ، شیراز ، ۱۳۷۹ ش. ۱۷۵ صفحه رقی

ترجمه ی منظوم خطبه ی فدکیه

۲۳ - خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام اصیل و جاودانه است (فارسی)

محمد علی شمشیری میلانی

انتشارات منشور ، تبریز ، ۱۳۷۳ ش. ۱۰۶ صفحه رقی

سند و اصالت خطبه و پاسخ به یاوه سرایی های برخی از کج اندیشان (یوسف شعار).

۲۴ - خطبه ی حضرت فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (فارسی)

اداره ی ارشاد اسلامی شرق تهران ، ۲۵ صفحه رقی.

متن ، ترجمه و منابع خطبه فدکیه.

۲۵ - خطبه ی حضرت فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (فارسی)

شیخ حسینعلی منتظری

ص: ۴۸

نشر بلاغت ، قم ، ۱۳۷۴ ش. ۳۴۴ صفحه وزیری.

متن ، ترجمه ، شرح و اثبات خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت

۲۶ - خطبه ی حضرت فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (اردو)

شیخ حسینعلی منتظری

ترجمه ی عنوان بالا به زبان اردو ، ۱۹۹۶ م. ۳۷۶ صفحه وزیری.

۲۷ - خطبه الزهراء علیهاالسلام (اردو)

محمد تقی خان حیدر آبادی

چاپ حیدر آباد ، هند

ترجمه ی خطبه ی فدکیه به اردو

۲۸ - خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

از مؤلف ناشناخته

۳۹ صفحه رقیعی.

متن و تعلیقات و مقدمه ای تحت عنوان : نقش حضرت زهرا در ادای رسالت.

۲۹ - خطبه الزهراء علیهاالسلام (فارسی)

محمد رضا انصاری

ترجمه ی عنوان بالا ، چاپ قم ، ۱۳۶۱ ش. ۸۰ صفحه رقیعی

۳۰ - خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

تنظیم و نشر مؤسسه ی البلاغ ، بیروت ، ۱۴۱۰ هـ

ص: ۴۹

۳۱ - خطبه الزهراء عليها السلام (فارسی)

تنظیم و نشر مؤسسه ی فاطمیه ی سمنان ، ۱۴۰۷ ه . ۴۰ صفحه رقی

متن ، ترجمه ، اسناد و منابع .

۳۲ - خطبه الزهراء عليها السلام و قصتها (عربی)

جمعی از فضلاء نجف اشرف

نشر دار الأضواء ، بیروت ، ۱۴۱۷ ه . ۵۴ صفحه جیبی

متن تحقیق شده ی خطبه ی فدکیه ، با تعلیقات

۳۳ - خطبه الصدیقه الکبری فاطمه الزهراء عليها السلام (عربی)

از مؤلفی ناشناخته ، بیروت ، ۱۴۱۶ ه . ۴۴ صفحه رقی .

متن و شرح مفردات خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت فاطمه عليها السلام

۳۴ - خطبه ی فاطمه زهرا عليها السلام (عربی)

از مؤلف ناشناخته - قرن ۱۱ -

نسخه ی خطی ، در ۱۵ ورق (۱).

۳۵ - خطب فاطمه الزهراء عليها السلام (عربی)

حلم حائری

چاپ نجف ، ۲۴ صفحه جیبی

ص: ۵۰

۳۶ - خطبه ی فدک (فارسی)

علی فصیحی

نشر هوشیار ، مشهد ، ۱۳۷۶ ش. ۷۲ صفحه جیبی

متن ، ترجمه و منابع خطبه با شرح وضع جغرافیائی فدک

۳۷ - خطبه ی فدک حضرت فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (فارسی)

تنظیم و نشر منیر ، تهران ، ۱۳۷۴ ش.

۴۸ صفحه رقی

متن و ترجمه ی صفحه مقابل خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام

۳۸ - خطبه ی فدکیه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

محمد روحانی علی آبادی

متن و ترجمه ی خطبه ی فدکیه ، از ۶۰ منبع شیعه و اهل سنت - مخطوط - (۱)

۳۹ - الخطبه الفدکیه و شرحها (عربی)

از مؤلف ناشناخته

متن و شرح فرازهای خطبه - مخطوط -

۴۰ - خطبه ی منظومه ی حضرت زهراء علیهاالسلام (فارسی)

سید رضا آل یاسین

ترجمه ی منظوم خطبه ی فدکیه - مخطوط -

ص: ۵۱

۴۱ - خطبه ی منظومه ی ملکه اسلام فاطمه ی زهرا علیهاالسلام (فارسی)

محمد افتخاری ساوجی

ترجمه ی خطبه ی فدکیه به نظم ، ۱۳۵۴ ش . ۱۶ صفحه جیبی

۴۲ - خطبه و اشک (فارسی)

محمد لک علی آبادی

تحلیلی پیرامون خطبه ی فدکیه ، ۸۰ صفحه ی رقعی

۴۳ - الدرہ البیضاء فی شرح خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

سید محمد تقی رضوی قمی (م : ۱۳۴۴ ه .)

کتابفروشی علمی ، تهران ، ۱۳۵۴ ه . ۱۹۰ صفحه ی خشتی .

متن ، شرح ، سند خطبه و تاریخچه ی فدک

۴۴ - رخساره ی خورشید (فارسی)

محمد تقی خلجی

نشر میثم تمار ، قم ، ۱۳۷۹ ش . ۴۳۷ صفحه ی وزیری

شرح خطبه و بیان اسناد و منابع آن

۴۵ - الزّهراء و خطبه فدک (عربی)

علامه ی مجلسی ، مولی محمد باقر (م : ۱۱۱۰ ه .)

تقدیم ، تحقیق و تکمیل محمد تقی شریعتمداری

نشر دار گلستان کوثر ، تهران ، ۱۴۲۳ ه . ۲۵۵ صفحه وزیری .

متن ، شرح ، اسناد و منابع خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت .

۴۶ - السّحاب المطیر (عربی)

سید حسن عباس موسوی نیشابوری کتوری

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۱)

۴۷ - سخنان برترین بانو (انگلیسی) (۲)

جلیل سید ابراهیمی

نشر ثار الله ، تهران ، ۱۳۷۹ ش . ۶۰ صفحه ی رقی .

۴۸ - سخنرانی حضرت فاطمه علیهاالسلام در مسجد پیامبر اکرم علیه السلام (فارسی)

علیرضا اللهیاری

نشر انجام کتاب ، تهران ، ۱۳۶۷ ش . ۴۸۸ صفحه وزیری .

شرح فرازهای خطبه به تفصیل .

۴۹ - سخنرانی فاطمه علیهاالسلام جلوه گاه ایده آل اسلامی (فارسی)

توران انصاری

رسالت قلم ، تهران ، ۱۳۶۰ ش . ۸۸ صفحه جیبی

۵۰ - سوگنامه ی فدک (فارسی)

سید محمد تقی نقوی

نشر جلیل ، تهران ، ۱۴۱۴ ه . ۶۳۱ صفحه وزیری

شرح تفصیلی خطبه ی فدکیه

ص: ۵۳

۱-۱ . همان ، ص ۳۹۰ .

۲-۲ . The Speech of Supreme Iady .

۵۱ - سیری مختصر در ماجرای غم انگیز فدک (فارسی)

سید اصغر محمود آبادی

۳۰۰ صفحه ی وزیری

شرح خطبه فدکیه

۵۲ - شرح خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

سید عزالدین حسینی زنجانی

چاپ دفتر تبلیغات اسلامی ، قم

۸۳۶ صفحه ی رقعی (دو جلد)

شرح تحلیلی و بیان نکات و دقایق خطبه ی فدکیه

۵۳ - شرح خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

سید احمد بن عطاء الله امامی (م : ۱۴۱۴ ه .)

شرحی گسترده ، ولی - مخطوط -

۵۴ - شرح خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

الیاس شریفی اشکوری

چاپخانه ی اسلام ، قم ، ۱۴۰۵ ه .

۶۴ صفحه رقعی

۵۵ - شرح خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (اردو)

سید حسن نقوی لکهنوی

چاپ هند.

ص : ۵۴

۵۶ - شرح خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

سید علی اکبر برقی (م: ۱۴۰۷ ه. .)

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۱)

۵۷ - شرح خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

احمد ارجمند اردبیلی

شرح گسترده ی خطبه ی فدکیه و دیگر خطبه ی حضرت ، در دو مجلد - مخطوط -

۵۸ - شرح خطبه ی حضرت فاطمه علیهاالسلام (فارسی)

احمد مدرس وحید ، مشهور به : حاج میرزا آقا باغمیشه ای (م: ۱۴۰۴ ه. .)

چاپخانه ی علمیه ، تبریز ، ۱۳۴۸ ش. ۴۳۹ صفحه ی وزیری.

شرح مزجی ، ادبی و تاریخی خطبه ی فدکیه.

۵۹ - شرح خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

سید ابوالقاسم بن حسن حسینی موسوی

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۲)

۶۰ - شرح خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

سید ابوالقاسم جعفر کبیر ، بن حسین خوانساری (م: ۱۱۵۸ ه. .)

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۳)

ص: ۵۵

۱-۱ . جواهر کلام ، تربت پاکان قم ، ج ۲ ، ص ۳۷۳.

۱-۲ . استادی ، فهرست هزار و پانصد نسخه ی آستان قدس رضوی ، ش ۵۶۷.

۲-۳ . اشکوری ، تلامذه العلامه المجلسی ، ص ۱۹ رقم ۱۶.

۶۱ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

از مؤلف ناشناخته

شرح واژه های مشکل خطبه - مخطوط - (۱)

۶۲ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

فضل علی ، بن ملاولی الله شریعت قزوینی (م : ۱۳۶۷ ه .)

در شرح خطبه فدکیه ، موسوم به : «شرح خطبه اللّٰمه» - مخطوط - (۲)

۶۳ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

سید علی اکبر بن محمد جعفر حسنی حسینی یزدی (م : حدود ۱۲۸۸ ه .)

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۳)

۶۴ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

سید محمد حسن بن محمد مهدی موسوی شوشتری - ق ۱۴ -

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۴)

۶۵ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

سید محمد سعید - حفید صاحب عبقات -

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۵)

ص: ۵۶

۱-۳. ثقه الاسلام تبریزی ، مرآت الکتب ، ج ۲ ، ص ۲۰۶.

۲-۴. جلالی ، سید محمد جواد ، فهرس التراث ، ج ۲ ، ص ۳۸۰.

۳-۵. کحاله ، معجم المؤلفین ، ج ۷ ، ص ۴۰.

۴-۱. تهرانی ، نقباء البشر ، ج ۱ ، ص ۴۴۴.

۵-۲. میلانی ، نفحات الأزهار ، ج ۱ ، ص ۱۴۹.

۶۶ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (عربی)

هادی بنابی (ق ۱۳)

شرح خطبه ی فدکیه ، موسوم به «شرح خطبه اللّٰمه» - مخطوط - (۱)

۶۷ - شرح خطبه الزهراء عليها السلام (فارسی)

از مؤلف ناشناخته ، چاپ نجف اشرف (۲).

۶۸ - شرح خطبه سیدتنا الزهراء فی مسجد النبی بالمدينه المنوره (عربی)

محمد مهدی مراغی حائری - بنابی -

پیرامون سند و منابع خطبه ی فدکیه

۶۹ - شرح خطبه الصدیقه فاطمه الزهرا عليها السلام (عربی)

محمد طاهر آل شبیر خاقانی (م : ۱۴۰۶ ه .)

نشر انوار الهدی ، قم ، ۱۴۱۲ ه .

۲۷۰ صفحه ی وزیری

بخش اول کتاب به قلم مؤلف و بخش تکمیلی آن به قلم فرزند برومندش محمد کاظم خاقانی است.

۷۰ - شرح خطبه فاطمه ی زهرا عليها السلام (فارسی)

بنیاد فرهنگی فاطمه الزهرا عليها السلام ، تهران

ص: ۵۷

۱-۳. تهرانی ، الذریعه ، ج ۱۳ ، ص ۲۲۵.

۲-۴. خانابا مشار ، فهرست کتابهای چاپی فارسی ، ج ۲ ، ص ۲۱۱۹.

۷۱ - شرح خطبه فاطمه ی الزهرا علیها السلام و أسبابها (عربی)

نزیه قمیحه

نشر الوفاء ، بیروت ، ۱۴۰۵ هـ . ۱۹۲ صفحه وزیری

۷۲ - شرح خطبه ی فدک (فارسی)

محمد تقی شریعتمداری

نشر منیر ، تهران ، ۱۳۷۹ ش . ۹۴ صفحه رقعی

۷۳ - شرح خطبه ی فدک (فارسی)

سید محمد تقی قاننی خراسانی

۷۴ - شرح الخطبه الکبیره للزّهراء البتول (عربی)

مسلم جابری (م : ۱۳۷۴ هـ)

چاپ نجف ، ۲۴ صفحه جیبی

۷۵ - شرح خطبه اللّمّه (عربی)

محمد نجف کرمانی مشهدی (م : ۱۲۹۲ هـ .)

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۱)

۷۶ - شرح خطبه اللّمّه (اردو)

سید علی محمد بن دلدار علی نقوی لکهنوی (م : ۱۳۱۲ هـ .)

چاپ هند. (۲)

ص: ۵۸

۱-۱ . بغدادی ، هدیه العارفین ، ج ۲ ، ص ۳۸۰ .

۲-۲ . مدرس خیابانی ، ریحانه الأدب ، ج ۱ ، ص ۳۱۹ .

۷۷ - شرح خطبه الّله لسّیده النساء فاطمه الزّهراء علیها السلام (عربی)

از مؤلف ناشناخته - مخطوط - (۱)

۷۸ - صدای فاطمی فدک (فارسی)

محمد باقر انصاری ، سید حسین رجائی

نشر دلیل ما ، قم ، ۱۳۸۲ ش .

۸۴ صفحه رقعی

متن عربی ، ترجمه ، تحقیق در متن و سند خطبه ی فدکیه.

۷۹ - غیرت عشق (فارسی)

بنیاد فرهنگی فاطمه الزهراء علیها السلام

نشر بنیاد ، تهران ، ۱۳۸۰ ش . ۳۱ صفحه رقعی

متن و ترجمه ی مصحح خطبه ی فدکیه

۸۰ - فاطمه علیها السلام و فدک (فارسی)

محمد حسین ضیائی بیگدلی

نشر دار العلم ، قم ، ۱۳۸۰ ش . ۱۶۰ صفحه رقعی.

شرح خطبه ی فدکیه

۸۱ - فریاد فاطمه علیها السلام (فارسی)

تنظیم و نشر دفتر مطالعات دینی زنان

ص: ۵۹

۸۲- فریاد یک انقلاب (فارسی)

محمد یوسف حریری

نشر بدر، تهران، ۱۳۵۴ ش. ۱۲۶ صفحه

تحلیل خطبه ی فدکیه.

۸۳- قطره ای از دریا (فارسی)

علی ربانی گلپایگانی

نشر مدرسه ی حجتیه، قم، ۱۴۱۰ هـ. ۱۷۳ صفحه خشتی

شرح کوتاهی بر خطبه ی فدکیه

۸۴- کشف المحجّه فی شرح خطبه اللّمه (عربی)

سید عبداللّه شبر (م: ۱۲۴۲ هـ)

نسخه ی خطی آن در کتابخانه ی شوشتری های نجف اشرف موجود است (۱).

۸۵- کلام فاطمه فی فدک (عربی)

ابوالفرج، علی بن حسین اصفهانی، صاحب «الأغانی» (م: ۳۵۶ هـ)

شرح خطبه ی فدکیه - مخطوط - (۲)

۸۶- کلمه الزّهراء (عربی)

سید عباس مدرسی

ص: ۶۰

۱-۱. کشمیری، تکلمه نجوم السماء ج ۱، ص ۴۵۱.

۲-۲. تهرانی، الذریعه، ج ۱۸، ص ۱۰۹.

نشر عاشورا، قم، ۱۴۱۴ هـ. ۱۲۸ صفحه رقعی

خطبه ی فدکیه به صورت منظوم

۸۷ - لؤلؤ لالا، در تاریخ و خطبه ی حضرت زهراء علیهاالسلام (فارسی)

سید علی اکبر برقی قمی (م: ۱۴۰۷ هـ)

تحت عنوان شرح خطبه ی حضرت فاطمه گفته شد - مخطوط -

۸۸ - اللمعه البیضاء فی شرح خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

محمد علی انصاری قراچه داغی (م: ۱۳۱۰ هـ)

نشر الهادی، قم، ۱۴۱۸ هـ. ۹۱۲ صفحه وزیری

شرحی گسترده بر خطبه ی فدکیه

۸۹ - لمعه الضیاء فی شرح خطبه الزهراء علیهاالسلام (عربی)

از مؤلف ناشناخته

چاپ سنگی

۹۰ - متن کامل خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام (فارسی)

حسین عماد زاده (م: ۱۴۱۰ هـ)

نشر کانون شریعت، تهران، ۱۳۷۳ ش. ۵۵ صفحه رقعی

متن، ترجمه و شرح کوتاه خطبه ی فدکیه

۹۱ - مروری بر خطبه ای کم نظیر از بانویی بی همتا (فارسی)

احمد بهشتی

سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، ۱۳۶۹ ش. ۲۴ صفحه رقعی.

۹۲ - من فقه الزهراء عليها السلام (عربی)

سید محمد حسینی شیرازی (م: ۱۴۲۲ ه. .)

جلد دوم: دار الصادق، بیروت، ۱۴۱۹ ه. . ۴۸۰ صفحه ی وزیری.

جلد سوم: دار المهدی، اصفهان، ۱۴۲۱ ه. . ۴۱۶ صفحه ی وزیری.

جلد چهارم: مؤسسه المجتبی، بیروت، ۱۴۲۸ ه. . ۴۸۶ صفحه ی وزیری.

جلد پنجم: نشر رشید، اصفهان، ۱۴۲۸ ه. . ۵۹۲ صفحه ی وزیری.

آیه الله شیرازی جلد دوم تا پنجم از دائره المعارف «من فقه الزهراء» علیها السلام را به تحلیل خطبه ی فدکیه از دیدگاه تشریح اسلامی اختصاص داده، بعد تازه ای از ابعاد شخصیت والای صدیقه ی طاهره سلام الله علیها را فرا

روی پژوهشگران فرهنگ فاطمی گشوده است(۱).

ص: ۶۲

۱-۱. مرحوم آیه الله شیرازی ۱ جلد اول دائره المعارف بزرگ «من فقه الزهراء» علیها السلام را به شرح حدیث کساء و مجلدات بعدی (دوم تا پنجم) را به شرح خطبه ی فدکیه اختصاص داده، صدها حکم فقهی از دریای بیکران معارف حضرت فاطمه علیها السلام استخراج نموده، در ۱۹۷۴ صفحه ی وزیری ثبت کرده است.

اشاره

بر اساس نویدهای شفاف تورات، قوم یهود از طلوع خورشید اسلام از افقِ مکه آگاه بودند و می دانستند که نور محمد صلی الله علیه و آله از «جبل فاران» خواهد درخشید. (۱) بشارت های تورات درباره ی پدیدار شدن امتی عظیم از تبار حضرت ابراهیم، از نسل اسماعیل و اقامت هاجر در «صحرای فاران» بسیار صریح بود. (۲)

از این رهگذر، قوم یهود پس از شناسایی نیاکان پیامبر و ناکام ماندنشان در ترور آنان، درصدد برآمدند که در برابر پیشرفت اسلام سدهای مستحکمی ایجاد کنند و مطمئن شوند که نور اسلام به سرزمین

ص: ۶۳

-
- ۱-۱. کتاب مقدس، عهد قدیم، سفر تئینه، فصل ۳۳، فراز ۲؛ حبقوق نبی، فصل ۳، فراز ۳، انجمن پخش کتب مقدسه، لندن، ۱۹۰۴ م.
- ۲-۲. همان، سفر پیدایش، فصل ۲۱، فراز ۱۸ - ۲۱.

قدس شریف نخواهد تابید و آنها در تأسیس پایتخت دولت جهانشمول یهود در سرزمین فلسطین موفق خواهند شد . از این رهگذر تعدادی خاکریز بین مکه و قدس ایجاد کردند که مهم ترین آنها به قرار زیر است :

۱ . یثرب ۲ . بنی قریظه ۳ . بنی مصطلق ۴ . بنی نظیر ۵ . خیبر ۶ . تبوک ۷ . موته .

سپاه اسلام در عهد رسالت ، تا موته پیش رفتند و لشکر اسامه به فرمان آن حضرت به سوی قدس گسیل شد که با کارشکنی منافقان

عقیم ماند .

با مهاجرت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به یثرب ، خاکریز اول به راحتی فتح گردید .

یهود بنو قریظه ، بنو نظیر و بنو قینقاع ، که محور شرارت در منطقه بودند، به محضر آن حضرت رسیده ، از محتوای دعوتش پرس و جو کردند .

پیامبر خدا در پاسخ فرمود :

من به سوی خداوند یکتا و رسالت خویش فرامی خوانم ، شما در تورات نشانه های مرا خوانده اید و دانشمندان شما به شما خبر داده اند که من از مکه خروج کرده ، به سوی حَرّه (یثرب) هجرت می کنم .

گفتند : ما این ها را شنیده ایم ، ولی اکنون می خواهیم پیمان صلح امضا کنیم .

سرانجام پیمان عدم تعرّض بسته شد که علیه پیامبر و یاران آن حضرت با دست ، زبان ، سلاح ، در نهان یا آشکار ، اقدامی نکنند . (۱)

ص : ۶۴

۱-۱ . طبرسی ، اعلام الوری ، ج ۱ ، ص ۱۵۷ ، مؤسسه آل البیت ، قم ۱۴۱۷ ق .

آنگاه گروهی از آنها به مکه رفتند و در برابر بتها سجده کردند تا اعتماد مشرکان را به خود جلب کنند. (۱).

با تحریک یهود، قریش آماده ی نبرد شدند و نامه ی تهدید آمیزی از سوی ابوجهل به سوی پیامبر فرستاده شد و مقدمات جنگ بدر فراهم گردید. (۲).

پس از پیروزی مسلمانان در جنگ بدر، یهودیان به مکه رفتند و بر کشته های مشرکان اشک ریختند و مقدمات جنگ احد را فراهم ساختند.

نخستین شورش یهود علیه مسلمانان توسط « بنو قینقاع » از داخل مدینه آغاز شد. پیامبر خدا آنان را به مدت ۱۵ روز در محاصره نگه داشت، سپس کوچ داد. (۳) آنگاه « بنی نضیر » اعلان جنگ کردند و سپاه اسلام آنها را نیز محاصره کرده و وادار به تسلیم نمودند. سپس ابوسفیان یهود « بنی قریظه » را تحریک کرده، قول همکاری دادند و جنگ خندق را پیش آوردند.

پس از جنگ خندق، پیامبر خدا دستور داد قلعه های آنها را نیز محاصره کرده، وادار به تسلیم نمودند. (۴).

پس از شکست بنوقریظه، یهود خیبر همپیمانان خود را فراخوانده، مهتای حمله به مدینه شدند. آنها به قلعه های مستحکم خود مغرور بودند و قلعه های خود را دژهای نفوذناپذیر می پنداشتند.

ص: ۶۵

۱-۲. شیخ طوسی، تفسیر تبیان، ج ۳، ص ۲۲۳، دار احیاء التراث العربی، بیروت.

۲-۳. واقدی، المغازی، ج ۱، ص ۱۸۰، اعلمی، بیروت، ۱۴۰۹ ق.

۳-۱. همان، ص ۳۷۴.

۴-۲. ابن هشام، السیره النبویه، ج ۴، ص ۱۹۵، دار الجیل، بیروت.

یهود خیبر شش قلعه داشتند که محکم ترین آنها «قموص» بود و مرحب خیبری در آن اقامت داشت .

۲۰/۱۰۰ جنگجو در خیبر مهتای حملہ بودند کہ مسلمانان آنها را به محاصره ی خود در آوردند . هر روز یکی از اصحاب مسؤلیت حملہ را بر عهده می گرفت و ناکام برمی گشت ، تا اینکه پیامبر فرمود : فردا پرچم را به دست کسی می سپارم کہ خدا و پیامبر را دوست دارد ، خدا و پیامبر نیز او را دوست دارند . او حملہ می کند و فتح نکرده بر نمی گردد .

آن روز پرچم را به دست امیر مؤمنان داد ، او در یک حملہ ، قلعه را گشود و در خیبر را سپر قرار داد و سپس از آن پل ساخت و سرانجام چهل ذراع به کنار پرتاب کرد و مرحب خیبری را از پای در آورد و خیبر

را فتح نمود .(۱)

هشت نفر تلاش کردند کہ آن را جابه جا کنند ولی نتوانستند .(۲)

پس از فتح خیبر ، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله پرچمی فراهم ساخت و فرمود : چه کسی برای این پرچم داوطلب می شود ؟

زبیر گفت : من ، فرمود : دور شو .

سعد بن عبادہ گفت : من ، فرمود : دور شو .

آنگاه فرمود : علی جان ! این پرچم را بردار و به سوی قلعه ی « فدک » برو .

چون خبر دلاوری امیر مؤمنان علیه السلام در منطقه پیچید و آوازه ی خیبر و قتل مرحب به گوش اهالی فدک رسید ، آنها در خود یارای مقاومت

ص : ۶۶

۱-۱ . یعقوبی ، التاریخ ، ج ۲ ، ص ۴۶ ، حیدریه ، نجف اشرف ، ۱۳۸۴ ق .

۲-۲ . ابن هشام ، السیره النبویه ، ج ۴ ، ص ۳۰۶ .

ندیدند و پیشنهاد صلح کردند . امیرمؤمنان علیه السلام فدک را در برابر حفظ خون اهالی فدک پذیرفت . (۱)

بدینسان فدک بدون جنگ و خون ریزی در اختیار پیامبر خدا صلی الله علیه و آله قرار گرفت و لذا خالصه ی پیامبر بود ؛ چنانکه همه ی مفسران ، محدثان و مورخان بر آن تصریح کرده اند . (۲)

پس ، آیاتی از قرآن نازل شد و پیامبر خدا صلی الله علیه و آله مأموریت یافت که آن را به حضرت فاطمه علیها السلام عطا کند . از اینرو ، دخت گرامی اش را فراخواند و فدک را به او عطا کرد و به امیرمؤمنان علیه السلام فرمان داد که قباله ی فدک را به عنوان « نِحلَه » به نام حضرت فاطمه بنویسد . (۳)

سرگذشت فدک در پرتو آیات :

براساس روایات شیعه و سنی از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و پیشوایان معصوم علیهم السلام ، آیات فراوانی در قرآن کریم به داستان فدک مربوط است و حضرت

ص: ۶۷

-
- ۱-۳ . طبرسی ، اعلام الوری ، ج ۱ ، ص ۲۰۹ .
 - ۲-۴ . ابن شبه ، تاریخ المدینه المنوره ، ج ۱ ، ص ۱۹۳ ، دارالفکر ، قم ، ۱۴۱۰ ق ؛ بلاذری ، فتوح البلدان ، ص ۲۷ ، محمدعلی بیضون ، بیروت ، ۱۴۲۰ ق ؛ ابن هشام ، السیره النبویه ، ج ۴ ، ص ۳۲۶ ؛ طبری ، تاریخ الأمم والملوک ، ج ۲ ، ص ۴۹۸ ، اعلمی ، بیروت ، ۱۴۱۸ ق ؛ ابن ابی الحدید ، شرح نهج البلاغه ، ج ۱۶ ، ص ۲۱۰ ، عیسی البابی ، قاهره ، ۱۹۲۶ م ؛ ذهبی ، تاریخ الاسلام ، ج ۲ ، ص ۴۲۲ ، دارالکتب ، بیروت ، ۱۴۱۰ ق .
 - ۳-۱ . قطب راوندی ، الخرائج ، ج ۱ ، ص ۱۱۲ ، مؤسسه الامام المهدی ، قم ، ۱۴۰۹ ق .

فاطمه علیها السلام در خطبه ای که به عنوان استیضاح دولت وقت ایراد کرد، به برخی از آنها استدلال نمود:

۱. « وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ »؛ « حَقُّ ذِي الْقُرْبَى » را پرداز. (۱).

بسیاری از محدثان، مفسران و مورخان اهل سنت این آیه را به داستان فدک تفسیر کرده اند؛ از آن جمله اند:

الف) حافظ عبیدالله حسکانی، از علمای بزرگ اهل تسنن در قرن پنجم هجری در ذیل این آیه ی شریفه، با سلسله اسنادش به شش طریق از « ابوسعید خدری » روایت کرده که گفت:

« لَمَّا نَزَلَتْ: « وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ » دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَأَعْطَاهَا فَدَكَأَ » .

چون این آیه نازل شد پیامبر خدا فاطمه را فراخواند و فدک را به او عطا کرد. (۲).

ب) آنگاه با سلسله اسنادش از امیرمؤمنان علیه السلام نیز به همین تعبیر روایت کرده است. (۳).

ج) حافظ ابن کثیر (متوفای ۷۷۴ ق.) نیز با سلسله اسنادش از ابوسعید به همان تعبیر نقل کرده است. (۴).

ص: ۶۸

۱-۲. سوره ی اسراء (۱۷) : ۲۶ .

۲-۱. حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۳۸، ح ۴۶۷ - ۴۷۲، چاپ وزارت ارشاد، تهران، ۱۴۱۱ ق.

۳-۲. همان، ص ۴۴۲، ح ۴۷۳ .

۴-۳. ابوالفداء، تفسیر القرآن العظیم، ج ۳، ص ۳۵، المكتبه العصریه، بیروت، ۱۴۲۲ ق.

د) حافظ جلال الدین سیوطی (متوفای ۹۱۱ ق.) در تفسیر این آیه از بزّار، ابویعلی، ابن ابی حاتم و ابن مردویه نقل کرده که با سلسله اسنادشان از ابوسعید خدری روایت کرده اند که گفت:

« چون این آیه نازل شد، پیامبر خدا فاطمه را فراخواند و فدک را به او عطا کرد ». (۱)

ه) امام ثعلبی (متوفای ۴۲۷ ق.) بدون اشاره به فدک می نویسد:

برخی گفته اند: منظور از « ذَا الْقُرْبَى » خویشاوندان پیامبرند. (۲)

آنگاه از امام سجاد علیه السلام روایت کرده که به مردی از اهل شام فرمود: آیا این آیه را در سوره ی بنی اسرائیل خوانده ای؟ پرسید: آیا شما از خویشاوندان

پیامبر هستید که خداوند امر فرموده حق آنها ادا شود؟ فرمود: آری. (۳)

و) امام فخر رازی (متوفای ۶۰۶ ق.) می نویسد: در مورد مخاطب این آیه دو قول است؛ قول نخست این است که:

این آیه خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله است. خداوند به آن حضرت فرمان داد که حقوق خویشاوندان را از فایء و غنیمت عطا فرماید. (۴)

ز) قرطبی (متوفای ۶۷۱ ق.) می نویسد: امام زین العابدین علیه السلام فرمود:

منظور از ذوی القربى خویشاوندان پیامبر هستند که خداوند امر

ص: ۶۹

۱-۴. سیوطی، الدر المنثور، ج ۴، ص ۴۷۷، چاپ کتابخانه ی آیه الله مرعشی، قم، ۱۴۰۴ ق. افسست چاپ مصر.

۲-۵. ثعلبی، الکشف والبيان، ج ۶، ص ۹۵، دار احیاء التراث، بیروت، ۱۴۲۲ ق.

۳-۱. همان.

۴-۲. فخر رازی، التفسیر الکبیر، ج ۲۰، ص ۱۹۳.

کرده حقوق آن‌ها از بیت المال داده شود؛ یعنی از سهم ذوی القربی از جنگ و غنایم جنگی. پس والیان امر و جانشینان آنها، به این امر مخاطب می‌باشند. (۱)

ح (بیضاوی (متوفای ۷۹۱ ق.) نیز گوید:

گفته شده که منظور از «ذوی القربی» خویشاوندان پیامبر هستند. (۲)

محدثان، مفسران و مورخان شیعه، متفق القول اند که این آیه درباره‌ی فدک نازل شده و اکنون اشاره‌ای کوتاه، به برخی از آنها:

الف (فرات کوفی، از رجال برجسته‌ی عصر غیبت صغری، با سلسله اسنادش از امام صادق علیه السلام روایت کرده: هنگامی که آیه‌ی «وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ» نازل شد، پیامبر فدک را به فاطمه عطا کرد. ابان بن تغلب پرسید: پیامبر خدا آن را عطا کرد؟ فرمود: بلکه خداوند آن را به فاطمه

عطا فرمود. (۳)

علی بن ابراهیم قمی تصریح کرده که این آیه در حق حضرت فاطمه علیها السلام نازل شده و فدک را از آن او قرار داده است. (۴)

ب (عیاشی (متوفای ۳۲۰ ق.) از امام صادق علیه السلام روایت کرده که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فدک را وقف کرده بود، پس این آیه نازل شد و پیامبر آن را به فاطمه عطا کرد. (۵)

ص: ۷۰

-
- ۱-۳. قرطبی، الجامع لأحكام القرآن، ج ۱۰، ص ۲۴۷، دار احیاء التراث، بیروت، ۱۹۶۶ م.
 - ۲-۴. بیضاوی، انوار التنزیل، ج ۲، ص ۲۹۸، دارالرشید، بیروت، ۱۴۲۱ ق.
 - ۳-۱. فرات کوفی، تفسیر فرات، ج ۳، ص ۲۳۹، ح ۳۲۲، مؤسسه النعمان، بیروت، ۱۴۱۲ ق.
 - ۴-۲. علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، ج ۲، ص ۱۸، دار الکتب، قم، ۱۳۸۷ ق.
 - ۵-۳. عیاشی، التفسیر، ص ۴۵، ح ۴۷، مؤسسه البعثه، قم، ۱۴۲۱ ق.

سپس از عطیه ی کوفی نقل کرده که چون پیامبر خدا صلی الله علیه و آله خیبر را فتح کرد ، خداوند فدک را فیء آن حضرت قرار داد . پس این آیه نازل شد و پیامبر فرمود :

« يَا فَاطِمَةُ لَكَ فَدَكٌ » ؛ « ای فاطمه فدک از آن توست » . (۱)

ج) شیخ طوسی نیز به تفصیل نقل کرده که پس از نزول آیه ، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله حضرت فاطمه را فراخواند و فدک را به او عطا کرد و کارگزاران فاطمه در طول حیات پیامبر در آنجا مستقر بودند . پس از ارتحال آن حضرت فدک را مصادره کردند . (۲)

د) علامه طبرسی از امام سجاد و دیگر معصومین علیهم السلام و از حافظ حسکانی روایت کرده که پس از نزول این آیه ، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فدک را به حضرت فاطمه بخشید . (۳)

ه) سید هاشم بحرانی ، بیش از ده حدیث از طریق شیعه و سنی روایت کرده که پس از نزول این آیه ، پیامبر به فرمان خدا فدک را به فاطمه عطا کرد . (۴)

و) فیض کاشانی پس از نقل احادیث وارده ، در ذیل این آیه می نویسد :

احادیث در این معنی ، به حدّ استفاضه رسیده است . (۵)

ص: ۷۱

۱-۴ . همان ، ص ۴۶ ، ح ۵۰ .

۲-۵ . شیخ طوسی ، التّیان ، ج ۶ ، ص ۴۶۸ ، دار احیاء التّراث ، بیروت ، بی تا .

۳-۱ . طبرسی ، مجمع البیان ، ج ۶ ، ص ۶۳۳ ، دارالمعرفه ، بیروت ، ۱۴۰۸ ق .

۴-۲ . بحرانی ، البرهان ، ج ۶ ، ص ۷۵ - ۷۸ ، مؤسسه البعثه ، بیروت ، ۱۴۱۹ ق .

۵-۳ . فیض ، الصّافی ، ج ۴ ، ص ۴۰۲ ، دارالکتب الاسلامیه ، تهران ، ۱۴۱۹ ق .

ز) ابن مشهدی نیز بیش از ده حدیث در ذیل این آیه ، در همین رابطه نقل کرده است .(۱)

۲. « وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ » ؛ « پس حقّ ذی القُربی را بپرداز » .(۲)

گروهی از مفسران شیعه و سنی در ذیل این آیه ی شریفه روایت کرده اند که چون این آیه نازل شد ، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله حضرت فاطمه علیها السلام را فراخواند و فدک را به او عطا کرد ، که از آن جمله اند :

الف) حافظ حسکانی ، با سلسله اسنادش از ابن عباس .(۳)

ب) فرات کوفی ، با سلسله اسنادش از امام صادق علیه السلام .(۴)

ج) عیاشی ، با سلسله اسنادش از امام صادق علیه السلام .(۵)

د) علی بن ابراهیم ، با سلسله اسنادش از امام صادق علیه السلام .(۶)

ه) بحرانی با سلسله اسنادش از امام باقر، امام صادق و ابوسعید خدری .(۷)

۳. « مَا أَفَاءَ اللَّهُ مَعَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَ-لِلَّهِ وَالرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى » .۸

« آنچه خداوند از اهل آبادی ها بر پیامبر برگرداند ، از آن خدا ، پیامبر خدا و ذوی القربی است » .

ص: ۷۲

۱-۴ . مشهدی ، کنزالدقائق ، ج ۷ ، ص ۳۸۸ - ۳۹۲ ، چاپ ارشاد ، تهران ، ۱۴۱۱ ق .

۲-۵ . سوره ی روم (۳۰) : ۳۸ .

۳-۶ . حسکانی ، شواهد التنزیل ، ج ۳ ، ص ۵۷۰ ، ح ۶۰۸ .

۴-۷ . فرات کوفی ، التفسیر ، ج ۱ ، ص ۳۲۲ ، ح ۴۳۷ و ۴۳۸ .

۵-۸ . عیاشی ، التفسیر ، ج ۳ ، ص ۴۵ ، ح ۴۹ .

۶-۹ . علی بن ابراهیم ، تفسیر قمی ، ج ۲ ، ص ۱۵۵ .

۷-۱ . بحرانی ، البرهان ، ج ۷ ، ص ۴۴۳ - ۴۴۷ . ۸ . سوره ی حشر (۵۹) : ۷ .

در این آیات مبارکه ، خداوند مَثان در مورد آنچه مسلمانان برای به دست آوردن آن رکاب نزده ، اسب و استری نتاخته اند ، می فرماید : آنها « فَيء » هستند و از آن خدا و رسول و ذوی القربی می باشند .

در ذیل این آیات ، مفسران و محدثان به داستان فدک پرداخته و آن را جزو « فَيء » شمرده اند ؛ از جمله ی آنها است :

الف (ثعلبی از ابن عباس نقل کرده که منظور از این آیه ، اموال بنو قریظه ، بنو نضیر ، فدک ، خیبر ، و عُربینه می باشد ، که خداوند همه اش را در اختیار پیامبر قرار داد و این آیات را نازل کرد و منظور از ذوی القربی ، خویشان پیامبر هستند و آنها بنی هاشم و بنی عبدالمطلب هستند .^(۱)

ب (طبری ، نیز همین متن را با سلسله اسنادش از ابن عباس نقل کرده است .^(۲)

ج (قطب راوندی معجزه ی باهره ای از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که در فرازی از آن آمده است :

« جبرئیل امین پیامبر را با طی الأرض به سرزمین فدک برد و در خانه های آن به گردش درآورد و آیه ی شریفه را تلاوت کرده ، گفت : ای محمّد ، این را خداوند به تو اختصاص داده ، دیگران هیچ نصیبی در آن ندارند . »

پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه بازگشته ، کلیدهای فدک را به مردم ارائه کرد و به

ص: ۷۳

۱-۲ . ثعلبی ، الکشف والبیان ، ج ۹ ، ص ۲۷۳ .

۲-۳ . طبری ، جامع البیان ، ج ۲۸ ، ص ۲۴ ، دارالمعرفه ، بیروت ، ۱۴۱۲ ق .

حضرت فاطمه علیها السلام فرمود :

« دخترم ! خداوند فدک را به پدرت اختصاص داد . دیگر مسلمانان نصیبی در آن ندارند . هرگونه که بخواهم در آن تصرف می کنم . مادرت خدیجه مهریه ای در عهده ی پدرت داشت ، پدرت فدک را به عنوان مهریه ی مادرت به تو داد ، تا نحلّه ی تو باشد ، سپس از آن فرزندانّت . »

آنگاه پوست دباغی شده ی عکاظی طلب نمود و به علی علیه السلام فرمود :

« أُكْتُبُ لِفَاطِمَةَ بِفَدَاكَ نِحْلَةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ . »

« برای فاطمه فدک را به عنوان نحلّه ی پیامبر خدا بنویس . »

حضرت علی ، امّ ایمن و یکی از غلامان پیامبر بر آن گواه شدند .^(۱)

سپس راوندی گوید :

« اهالی فدک آمدند و پیامبر صلی الله علیه و آله فدک را به آنها سالیانه به ۲۴۰۰۰ دینار مقاطعه نمود . »^(۲)

د) به نقلی دیگر پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام در کنار هم ، فدک را گشودند .^(۳)

ه) امام رضا علیه السلام در مجلس مأمون با این آیه ی شریفه استشهاد نموده ، فرمود : هنگامی که این آیه نازل شد ، رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت فاطمه علیها السلام را فراخواند و فرمود :

ص : ۷۴

۱-۱ . قطب راوندی ، الخرائج والجرائح ، ج ۱ ، ص ۱۱۲ .

۱-۲ . همان ، ص ۱۱۳ .

۲-۳ . فرات کوفی ، تفسیر فرات ، ج ۲ ، ص ۴۷۴ .

« این فدک به من اختصاص دارد ، مسلمانان برای تصرّف آن رکاب نزده اند . خداوند به من امر فرموده که آن را به تو عطا کنم . پس آن را برای خود و فرزندان بگیر . » (۱).

پیشینه ی فدک

براساس آنچه مرحوم نهانندی از کتاب « زبده الأقران » نقل کرده ، پیشینه ی سرزمین فدک به قرن دهم پیش از میلاد می رسد .

وی در ضمن داستان بسیار مفصّلی نقل می کند که یکی از خواصّ اصحاب حضرت موسی علیه السلام به نام « ذرخاء » مشهور به « ذرخاء زاهد » از حضرت موسی علیه السلام وصف پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام را شنیده

بود و آگاهی زیادی از رمل و اسطراب داشت .

در ضمن سیر و سیاحت خود ، به محلی در نزدیکی « یثرب » رسید ، از آنجا خوشش آمد . چاه آبی حفر نمود ، چشمه ی پر آبی پدیدار گردید . پس در آبادانی آنجا کوشید . زاهدان و عابدان از ایل و تبارش به آنجا کوچ کردند . در اندک زمانی هشت قریه در آنجا پدید آمد .

چون اجلس فرارسید فرزندانش را گرد آورد و گفت :

« یکهزار و پانصد و پنجاه سال بعد ، پیامبری به نام « محمّد » در اینجا مبعوث می شود ، دامادش که « علی » نام دارد ، وصی و خلیفه ی اوست . »

ص: ۷۵

آنگاه معجزه ی باهره ای از آن حضرت نقل کرده ، افزود :

« چون او مبعوث شود و این معجزه از او صادر گردد ، پس همگی به او ایمان آورده ، این هشت قریه را تسلیمش نمایند » . (۱)

وجه تسمیه ی فدک

در اینکه چرا این سرزمین « فدک » نامیده می شود ، دو وجه گفته شده :

۱ . پس از مهاجرت پیامبر صلی الله علیه و آله به یثرب ، یکی از نوادگان « ذرخاء » به پیامبر ایمان آورد و معجزه ای را که نیای او (ذرخاء) پیشگویی کرده

بود ، توسط آن حضرت به وقوع پیوست ، پس او بر اساس لوحی زرّین ، که در صندوقی در بسته از « ذرخاء » به او رسیده بود ، آن هشت قریه را به آن حضرت تقدیم نمود و عرضه داشت :

« فِدَاک » ؛ « این سرزمین به فدای شما » .

پس آنجا به « فِدَاک » موسوم شد و در اثر کثرت استعمال ، الف آن حذف گردید و به « فِدَک » شهرت یافت . (۲)

۲ . زجاجی گوید : نخستین کسی که در این سرزمین فرود آمد « فدک بن حام » بود و لذا به نام او « فدک » نامیده شد . (۳)

ص: ۷۶

۱- ۱ . نهاوندی ، خزینه الجواهر ، ص ۵۶۵ - ۵۶۸ ، چاپ ششم ، اسلامیه ، تهران ، ۱۳۶۴ ش .

۱- ۲ . نهاوندی ، همان ، ص ۵۶۸ .

۲- ۳ . حموی ، یاقوت ، معجم البلدان ، ج ۴ ، ص ۲۴۰ ، دار احیاء التراث ، بیروت ، ۱۳۹۹ ق .

فدک بیش از آنکه به عنوان مال و منال و جاه و مقام مطرح باشد، نمادِ حَقانیتِ اهل بیت علیهم السلام در برابر صاحبان زَر و زور و تزویر است. آنچه از معصومین علیهم السلام در مورد محدوده ی فدک رسیده، این معنی را به روشنی بیان می کند و اکنون به چند نمونه اشاره می کنیم:

الف) امیرمؤمنان علیه السلام محدوده ی فدک را به شرح زیر بیان فرمود:

* یک حدّ آن کوه اُحد

* یک حدّ آن عَریش مصر

* حدّ دیگرش سَیْفُ البَحر

* حدّ چهارمَش دَومَةُ الجَندَل. (۱)

اگر حدود کشور پهناور اسلامی را در عهد مولای متقیان در نظر بگیریم، در واقع آن حضرت حدود کشور اسلامی را به عنوان محدوده ی فدک بیان فرموده است.

ب) روزی حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام بر مهدی عباسی وارد شد، او مشغول ردّ مظالم بود، حضرت فرمود: چه شده که مظالم ما به ما برگردانیده نمی شود؟!

خلیفه ی عباسی پرسید: چه مظلمه ها؟

امام علیه السلام سرگذشت فدک را به تفصیل بیان کرد. وی گفت: حدّ آن را

ص: ۷۷

برای من بازگویی . فرمود :

* یک حد آن کوه احد

* حد دیگرش عریش مصر

* حد سومش سیف البحر

* حد چهارم دومه الجندل .

خلیفه پرسید : همه ی اینها جزو فدک می باشد ؟ فرمود : آری . (۱)

ج (روزی هارون الرشید به حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام گفت : فدک را بگیر . حضرت امتناع کرد . هارون اصرار ورزید . حضرت فرمود : اگر فدک را پس می دهی ، همه ی حدود آن را می خواهم .

هارون گفت : حدود آن چیست ؟

حضرت فرمود : اگر حدود آن را بیان کنم ، تسلیم نخواهی کرد . هارون گفت : به جدت سوگند که تسلیم می کنم .

امام کاظم علیه السلام فرمود : یک حد آن ، عدن است .

چهره ی هارون دگرگون شد .

حضرت فرمود : حد دیگر آن سمرقند است .

در این هنگام اضطراب و نگرانی به هارون دست داد .

حضرت فرمود : حد سوم آن آفریقا است .

رنگ هارون سیاه شد .

امام علیه السلام فرمود : حد چهارم آن کرانه ی خزر و ارمنستان است .

هارون گفت : دیگر چیزی برای ما باقی نماند .

ص : ۷۸

حضرت فرمود: گفتیم که اگر حدود آن را مشخص کنم، پس نخواهی داد.

اینجا بود که هارون تصمیم گرفت او را به شهادت برساند. (۱)

روی این بیان، مطالبه‌ی فدک از سوی حضرت زهرا علیهاالسلام به جهت ارزش مالی آن نبود، بلکه فدک نماد حقانیت اهل بیت بود و حضرت فاطمه برای حمایت از امام زمانش آن را از حکومت وقت مطالبه می‌کرد و در طلب آن پای می‌فشرد.

مطالبه‌ی فدک

به گفته‌ی روایات، خواسته‌های حضرت فاطمه علیهاالسلام از دولت وقت، منحصر به «فدک» نبود، بلکه ارث خود از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، فئیء، فدک و بازمانده‌ی خمس خیبر را نیز طلب می‌نمود.

بخاری با سلسله اسنادش از عایشه روایت کرده که گفت:

«إِنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ بِنْتُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ وَفَدَاكَ وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ».

«فاطمه دخت پیامبر، کسی را نزد ابوبکر فرستاد و میراث خود را از پیامبر، از آنچه خداوند برای او «فئیء» قرار داده، از فدک و بازمانده‌ی خمس خیبر طلب کرد».

ص: ۷۹

۱-۱. سبط ابن جوزی، تذکره الخواص، ج ۲، ص ۴۶۶، مجمع جهانی اهل بیت، قم، ۱۴۲۶ ق. به نقل از ربیع الأبرار زمخشری، ج ۱، ص ۳۱۵، شریف رضی، قم، ۱۴۱۰ ق.

ابوبکر گفت: پیامبر فرموده است: « ما ارث نمی گذاریم، آنچه از ما بماند صدقه است... ».

ابوبکر از اینکه چیزی از آنها را به فاطمه بدهد امتناع کرد، پس فاطمه بر او خشم کرده، قهر نمود و تا زنده بود با او سخن نگفت.

وقتی وفات یافت، علی علیه السلام او را شبانه دفن کرد و خود بر او نماز گزارد و ابوبکر را از این امر آگاه نکرد. (۱)

ابن ابی الحدید می نویسد:

« مردم خیال می کنند که حضرت فاطمه علیها السلام تنها میراث و نحله ی خود را از ابوبکر مطالبه می کرد، ولی من در احادیث

یافتم که وی مطالبه ی سومی نیز داشت که آن را نیز ابوبکر دریغ نمود و آن سهم ذوی القربی بود. » (۲)

البته حضرت فاطمه علیها السلام دو مطالبه ی دیگر نیز داشت و آنها عبارت بودند از:

۱) صدقات پیامبر صلی الله علیه و آله (۲) سهم وی از غنائم جدید که در اختیار حکومت بود.

صدقات پیامبر

بحث درباره ی صدقات پیامبر صلی الله علیه و آله زمان گسترده ای را می طلبد، در اینجا

ص: ۸۰

۱-۱. بخاری، الصّحیح، ج ۵، ص ۱۷۷، دارالجلیل، بیروت، افست چاپ سلطانی (یونینی).

۱-۲. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۶، ص ۲۳۰، چاپ عیسی الحلّبی، قاهره، ۱۹۶۳ م.

تنها به یک قلم از آنها اشاره می‌کنیم و آن اموال «مُخیرِیق» یهودی بود که همه اش را در اختیار پیامبر قرار داد و حضرت آنها را جزو صدقات خود نمود.

اموال او شامل: دلال، برقه، أعواف، صافیه، میثب، حُسنی و مَشْرَبَه ی امّ ابراهیم بود. (۱).

ابن شَبّه با سلسله اسنادش نقل کرده که حضرت فاطمه علیهاالسلام کسی را نزد ابوبکر فرستاد و میراثش را از فَنیء، فدک، باقیمانده ی خمس خیبر و صدقات پیامبر طلب کرد. (۲).

با توجه به نمادین بودن بحث «فدک»، بسیار طبیعی بود که

حضرت فاطمه علیهاالسلام از غنایم جدیدی که در اختیار خلیفه قرار می‌گرفت، حق خود را مطالبه کند.

ارزش ریالی فدک

محدّثان، مفسّران و مورّخان حامی مکتب خلافت، کوشیده‌اند ارزش مالی فدک را بسیار پایین نشان دهند و گفته‌اند که خلیفه ی دوم نصف فدک را از اهالی فدک به ۵۰/۰۰۰ درهم خرید. (۳).

این ادّعا یقیناً بی پایه است؛ زیرا:

اولاً: به نصّ آیات قرآن، تمام فدک در اختیار پیامبر بود، نه نصف آن.

ص: ۸۱

۱-۲. ابن شَبّه، تاریخ المدینه المنوّره، ج ۱، ص ۱۷۳.

۲-۳. همان، ص ۱۹۶.

۳-۱. واقدی، المغازی، ج ۲، ص ۷۰۷، اعلمی، بیروت، ۱۴۰۹.

ثانیاً: پیامبر صلی الله علیه و آله درآمد فدک را به اهالی فدک سالیانه به ۲۴۰۰۰ دینار (معادل ۰۰۰/۲۴۰ درهم) مقاطعه کرده بود. (۱).

ثالثاً: درآمد سالیانه ی فدک به ۰۰۰/۷۰ دینار (۰۰۰/۷۰۰ درهم) می رسید. (۲).

رابعاً: نخل های فدک ، با همه ی نخلستان های کوفه برابری می کرد. (۳).

و نکته ی مهم اینجا است که مطالبه ی فدک از سوی حضرت فاطمه علیهاالسلام تنها برای احقاق حق بود و گرنه در تمام مدّتی که فدک در اختیار حضرت فاطمه بود ، او درآمد فدک را به فقرا می داد و خود همانند وضع پیش از تملک فدک زندگی می کرد .

حضرت فاطمه در زهد و ایثار همسنگ امیرمؤمنان است که معاویه

در حقّش می گوید :

« اگر برای علی دو انبار ؛ یکی از طلا و دیگری از گاه باشد ، او نخست طلاها را انفاق می کند ، سپس گاه ها را ». (۴).

روی این بیان ، مطالبه ی ارث ، فیء ، نحله ، خمس و صدقات ، منحصرأً برای دفاع از ولایت امیرمؤمنان علیه السلام بوده است .

قباله های فدک

پیامبر خدا با توجه به علم گسترده ای که از رخدادهای بعدی داشت ،

ص: ۸۲

۱-۲ . مجلسی ، بحار الأنوار ، ج ۲۹ ، ص ۱۱۶ .

۲-۳ . سید بن طاووس ، کشف المحجّه ، ص ۱۲۴ .

۳-۴ . ابن ابی الحدید ، شرح نهج البلاغه ، ج ۱۶ ، ص ۲۳۶ .

۴-۱ . علامه حلّی ، کشف الیقین ، ص ۴۵۷ .

برای حضرت فاطمه سندی نوشت و حضرت علی، امّ ایمن و یکی از غلامانش را بر آن، شاهد گرفت، این نخستین قباله ی فدک بود. (۱)

دومین قباله را ابوبکر، پس از گواهی امیرمؤمنان و امّ ایمن، به عنوان عدم تعرّض، نوشت و به آن حضرت داد. حضرت زهرا وقتی از منزل خلیفه به خانه برمی گشت، با عمر بن خطاب روبه رو آمد. عمر پرسید: این چیست که همراه تو است؟ فرمود: پسر ابی قحافه برای من نوشته است. گفت: بر من ارائه کن تا بینم. وقتی آن را از حضرت گرفت، نگاه کرده، به آن آب دهان انداخت و پاره کرد. (۲)

سومین قباله را مأمون عباسی (۳) و چهارمین قباله را عمر بن

عبدالعزیز نوشتند. (۴)

ماجرای فدک

داستان فدک بسیار گسترده و بستر سخن بسیار وسیع است و سخنان ناگفته و دُرهای ناسفته در این زمینه فراوان است که به جهت محدودیت صفحات کتاب، از همه ی آنها صرف نظر می کنیم، فقط دست به دست شدن آن را به طور فشرده می آوریم:

۱ - پیامبر صلی الله علیه و آله به فرمان پروردگار، به عنوان «خالصه» آن را در دست گرفت.

ص: ۸۳

۱-۲. طبرسی، اعلام الوری، ج ۱، ص ۲۰۹.

۲-۳. کلینی، اصول کافی، ج ۱، ص ۵۴۳.

۳-۴. طبرسی، مجمع البیان، ج ۶، ص ۶۳۴.

۴-۱. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۲۵.

۲ - به فرمان خداوند آن را به عنوان « نحلّه » به حضرت زهرا تسلیم کرد .

۳ - در طول حیات پیامبر ، حضرت زهرا آن را در تصرّف خود داشت .

۴ - پس از ارتحال پیامبر ، ابوبکر آن را مصادره کرد .

۵ - پس از آن ، خلیفه ی دوّم به مدّت دو سال فدک را تصرّف کرده ، به امیرمؤمنان بازگرداند .

۶ - عثمان آن را مصادره کرد .

۷ - معاویه آن را به مروان بخشید .

۸ - عمر بن عبدالعزیز آن را بازگرداند .

۹ - پس از او ، بار دیگر مصادره شد و سفّاح برگرداند .

۱۰ - باز هم غصب شد و مهدی پس داد .

۱۱ - باز هم مصادره شد و مأمون برگرداند .

۱۲ - همچنین غصب شد و واثق پس داد .

۱۳ - باز هم غصب شد و منتصر برگرداند .

۱۴ - و باز مصادره شد و مهتدی برگرداند .

۱۵ - باز برای چندمین بار مصادره شد و راضی بالله پس داد . (۱)

روی این بیان ، فدک در ایام خلافت امویان و عباسیان ، ۱۰ بار مصادره شد و باز به فرزندان حضرت فاطمه بازگردانده شد .

ص: ۸۴

۱- ۱ . ر . ک به : ابن ابی الحدید ، شرح نهج البلاغه ، ج ۱۶ ، ص ۲۱۶ ؛ طبرسی ، مجمع البیان ، ج ۶ ، ص ۶۳۴ ؛ سمهودی ، وفاء الوفا ، ج ۳ ، ص ۹۹۷ ، احیاء التراث ، بیروت ، ۱۴۰۱ ق . بحرانی ، البرهان ، ج ۶ ، ص ۷۸ و محدّث قمی ، فیض العلام ، ص ۲۱۱ ، نوید ، قم ، ۱۳۶۵ ش .

از این دست به دست شدن ، می توان کشف کرد که خلفا نیز یقین داشتند که حدیث « نحن معاشر الأنبياء لا نورث » دروغ است و دروغ بودن آن را ، حضرت فاطمه با استناد به آیات قرآن در خطبه ی مشهور خود ، که به عنوان استیضاح دولت وقت در میان مهاجران و انصار ایراد کرد ، اثبات نمود .^(۱)

ص: ۸۵

۱-۲ . نگارنده این خطبه را از ده منبع معتبر نقل کرده و کتاب شناسی ۹۲ عنوان از شروح آن را در « کتابنامه ی آثار ماندگار تنها یادگار پیامبر » ، صص ۹ - ۳۱ ، دلیل ما ، قم ، ۱۳۸۴ ش . آورده است .

یادداشت چهارم: نمی از یم فضایل و مناقب صاحب فدک

۱ - رسول اکرم صلی الله علیه و آله از خداوند متعال نقل می کند که در کلام قدسی فرمود:

« يَا أَحْمَدُ! لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَنْفَلَكَ ، وَلَوْلَا عَلِيٌّ لَمَا خَلَقْتُكَ ، وَلَوْلَا فَاطِمَةُ لَمَا خَلَقْتُكُمَا » :

« ای احمد صلی الله علیه و آله اگر تو نبودی جهان را نمی آفریدم ، و اگر علی نبود تو را نمی آفریدم ، و اگر فاطمه نبود شما را نمی آفریدم ». (۱)

۲ - امام باقر علیه السلام فرمود :

« وَلَقَدْ كَانَتْ عَلَيْهَا السَّلَامُ مَفْرُوضَةً الطَّاعَةِ عَلَى جَمِيعٍ مَّنْ خَلَقَ اللَّهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ وَالْوَحْشِ وَالْأَنْبِيَاءِ وَالْمَلَائِكَةِ » :

ص: ۸۷

۱-۱ . میرجهانی ، الجَنَّةُ العاصمه ، ص ۲۸۴ ، بیت الزَّهراء ، مشهد ، ۱۴۲۶ ق .

«حضرت فاطمه علیها السلام بر همه ی مخلوقات خداوند، از جن و انس و پرنده و درنده و پیامبران و فرشتگان واجب اطاعه بود» (۱).

۳- امام صادق علیه السلام فرمود :

« وَهِيَ الصَّديقَةُ الْكُبْرَى ، وَعَلَى مَعْرِفَتِهَا دَارَتِ الْقُرُونُ الْأُولَى » :

« او صدیقه ی کبری است ، و همه ی قرنهای پیشین بر محور معرفت او دور زده است » (۲).

۴- امام حسن عسکری علیه السلام فرمود :

« نَحْنُ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ ، وَفَاطِمَةُ حُجَّةُ عَلَيْنَا » :

« ما امامان حجّت خدا بر مردمان هستیم ، و فاطمه علیها السلام حجّت خدا بر ما می باشد » (۳).

۵- حضرت بقیه الله - ارواحنا فداه - در ضمن توقیع شریفی مرقوم فرموده است :

« وَفِي ابْنِهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِي أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ » :

« در دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله برای من الگوی خوبی هست » (۴).

ص: ۸۸

۱- ۲. طبری ، دلائل الامامه : ص ۲۸ حیدریه ، نجف ، ۱۳۸۳ ق ؛ ص ۱۰۶ ، بعثت ، قم ، ۱۴۱۳ ق .

۲- ۱. شیخ طوسی ، الأمالی ، ج ۲ ، ص ۶۲ ، سنگی ؛ ص ۶۶۸ ، ح ۱۳۹۹ ، مجلس ۳۶ ، ح ۶ ، بعثت ، قم ، ۱۴۱۴ ق .

۳- ۲. طیب ، تفسیر اطیب البیان ، ج ۱۳ ، ص ۲۳۵ .

۴- ۱. شیخ طوسی ، کتاب الغیبه ، ص ۲۸۶ ، بنیاد معارف ، قم ، ۱۴۱۱ ق .

۶- رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

« نَزَلَ مَلَكٌ فَبَشَّرَنِي أَنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ » :

« فرشته ای به نزد من آمد و مرا بشارت داد که فاطمه بانوی بانوان اهل بهشت است ». (۱)

۷- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ضمن حدیث مفصّلی فرمود :

« وَأَمَّا ابْنَتِي فَاطِمَةُ ، فَإِنَّهَا سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ، مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ، وَهِيَ بَضْعَةٌ مِنِّي ، وَهِيَ نُورٌ عَيْنِي وَتَمْرَةٌ فُؤَادِي ، وَهِيَ رُوحِي » :

« اما دخترم فاطمه ، پس او بانوی بانوان جهان است از اولین و آخرین ، او پاره ی تن من است ، او نور چشم من است ، او میوه ی دل من است ، و او روح من است ». (۲)

۸- رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

« فَاطِمَةُ بَهْجَةُ قَلْبِي ، وَابْنَاهَا تَمْرَةٌ فُؤَادِي ، وَبَعْلُهَا نُورٌ بَصِيرِي ، وَالْأَنْثَمَةُ مِنْ وُلْدِهَا أَمْنَاءُ رَبِّي ، وَحَبْلُهُ الْمَمْدُودُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ ، مَنْ اعْتَصَمَ بِهِمْ نَجَا ، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُمْ هَوَى » :

« فاطمه سرور دل من است ، دو پسرش میوه ی دلم هستند ، همسرش نور دیده ام می باشد ، امامان از نسل فاطمه امنای

ص: ۸۹

۱- ۲. ذهبی ، سیر اعلام النبلاء ج ۲ ، ص ۱۲۳ ، الرّسالة ، بیروت ، چ نهم ، ۱۴۱۳ ق .

۲- ۳. شاذان بن جبرئیل ، الفضائل ، ص ۲۲ ، مؤسسه ی ولی عصر ، قم ، ۱۴۲۲ ق .

پروردگار و ریسمان استوار خداوند به سوی مردمانند ، هر کس به آنها چنگ بزند نجات می یابد و هر کس از آنها تخلف کند هلاک می گردد» . (۱)

۹- امیرمؤمنان علیه السلام در بیان این معنی که همه ی ستارگان فروزان امامت از آسمان عصمت حضرت فاطمه طلوع می کنند ، می فرماید :

« فَهَمُّ الْكَوَاكِبِ الْعَلَوِيَّةِ الْمُشْرِفَةِ مِنْ شَمْسِ الْعِضْمَةِ ، الْفَاطِمِيَّةِ ، فِي سَمَاءِ الْعِظَمَةِ الْمُحَمَّدِيَّةِ ، وَالْأَغْصَانِ النَّبَوِيِّ الثَّابِتَةِ فِي الدَّوْحَةِ الْأَعْمَدِيَّةِ » :

« آنها ستارگان فروزان علوی هستند که در آسمان

برافراشته ی محمدی صلی الله علیه و آله از خورشید عصمت فاطمی نورافشانی می کنند ، آنها شاخه های نبوت هستند که در حدیقه ی احمدی ثابت و استوارند » . (۲)

۱۰- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

« خَيْرُ رِجَالِكُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَخَيْرُ شَبَابِكُمُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ ، وَخَيْرُ نِسَائِكُمْ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ » :

« بهترین مردان شما علی بن ابی طالب است ، بهترین جوانان شما حسن و حسین هستند ، و بهترین زنان شما فاطمه دختر محمد است - که درود خداوند بر همه شان باد - » . (۳)

ص: ۹۰

۱-۱ . خوارزمی ، مقتل الحسين ، ج ۱ ، ص ۹۹ ، فصل پنجم ، ح ۲۱ ، انوار الهدی ، قم ، ۱۴۱۸ ق .

۱-۲ . میرجهانی ، الجنة العاصمه ، ص ۱۶۶ ، فصل ششم ، ح ۳۳ .

۲-۳ . خطیب بغدادی ، تاریخ بغداد ، ج ۴ ، ص ۳۹۲ ، دارالکتب العلمیه ، بیروت ، ۱۴۰۷ ق .

۱۱ - رسول گرامی اسلام خطاب به حضرت فاطمه علیها السلام فرمود :

« أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَابْنَاكِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ » :

« آیا خشنود نیستی از این که بانوی بانوان اهل بهشت هستی و دو پسر تو سرور جوانان بهشت می باشند ». (۱)

۱۲ - امام صادق علیه السلام فرمود :

« لِفَاطِمَةَ تَشَعُّهُ أَسْمَاءُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : فَاطِمَةُ وَالصِّدِّيقَةُ وَالْمُبَارَكَةُ وَالطَّاهِرَةُ وَالزَّكِيَّةُ وَالرَّضِيَّةُ وَالْمَرْضِيَّةُ وَالْمُحَدَّثَةُ وَالزَّهْرَاءُ » :

« برای حضرت فاطمه علیها السلام در نزد خداوند متعال نه اسم هست : فاطمه ، صدیقه ، مبارکه ، طاهره ، زکیه ، راضیه ،

مرضیه ، محدّثه و زهراء ». (۲)

۱۳ - هنگامی که امام باقر علیه السلام را تب عارض می شد ، با صدای بلند نام حضرت فاطمه را بر زبان جاری می کرد و از

آن استشفا می نمود. (۳)

۱۴ - از امام صادق علیه السلام پرسیدند : چرا حضرت فاطمه علیها السلام « زهرا » نامیده شد ؟ فرمود :

« لِأَنَّهَا كَانَتْ إِذَا قَامَتْ فِي مِحْرَابِهَا زَهْرًا نُورُهَا لِأَهْلِ

ص: ۹۱

۱-۳. هيثمي ، مجمع الزوائد ، ج ۹ ، ص ۲۰۱ ، دارالكتاب العربي ، بيروت ، ۱۴۰۲ ق .

۲-۱. شيخ صدوق ، الامالي ، ص ۴۷۴ ، مجلس ۸۶ ، ح ۱۸ ، اعلمی ، بيروت ، ۱۴۰۰ ق .

۳-۲. محدث قمی ، بيت الأحران ، ص ۱۰۰ ، حسيته ی عمادزاده ، اصفهان ، ۱۴۰۴ ق .

السَّمَاءِ كَمَا يَزْهَرُ نُورُ الْكَوَاكِبِ لِأَهْلِ الْأَرْضِ :

« زیرا هنگامی که حضرت زهرا در محراب عبادتش قرار می گرفت نور جمالش بر اهل آسمانها می درخشید آنچنان که نور ستارگان بر اهل زمین می درخشید ». (۱)

۱۵ - یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام نام دخترش را « فاطمه » نهاده بود ، امام علیه السلام به او فرمود :

« أَمَا إِذَا سَمَّيْتَهَا فَاطِمَةَ فَلَا تَسْبِّهَا وَلَا تَلْعَنُهَا وَلَا تَضْرِبُهَا :

« حالا که او را فاطمه نامیده ای به او دشنام مده ، او را نفرین مکن و او را مزین ». (۲)

۱۶ - امام صادق علیه السلام فرمود :

« لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ - تَبَارَكَ وَتَعَالَى - خَلَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِفَاطِمَةَ ، مَا كَانَ لَهَا كُفُوٌ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ آدَمَ وَمَنْ دُونَهُ :

« اگر خداوند حضرت علی علیه السلام را برای حضرت فاطمه علیها السلام نمی آفرید ، هرگز برای او کفو و همسنگی پیدا نمی شد ، از حضرت آدم تا هر کسی که بعد از او پای در صحنه ی گیتی نهاده است ». (۳)

ص: ۹۲

۱-۱ . شیخ صدوق ، معانی الأخبار ، ص ۶۴ ، جامعه مدرسین ، قم ، ۱۳۶۱ ش .

۲-۲ . کلینی ، الکافی ، ج ۶ ، ص ۴۹ ، دارالأضواء ، بیروت ، ۱۴۰۵ ق .

۳-۱ . کلینی ، اصول کافی ، ج ۱ ، ص ۴۶۱ .

۱۷ - حضرت فاطمه علیها السلام از پدر بزرگوارش خواست که از خدا بخواهد مهریه ی آن حضرت را شفاعت گنهکاران امت قرار دهد .

جبرئیل فرود آمد و طاقه ی ابریشمی آورد که بر آن نوشته شده بود :

« جَعَلَ اللَّهُ مَهْرَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ شَفَاعَةَ الْمُذْنِبِينَ مِنْ أُمَّهِ أَبِهَا » :

« خداوند شفاعت گنهکاران امت را مهریه ی حضرت فاطمه قرار داد . »

حضرت فاطمه به هنگام ارتحال وصیت فرمود که آن پارچه ی ابریشمی را از زیر کفن بر روی سینه اش قرار دهند . (۱)

۱۸ - رسول اکرم علیه السلام خطاب به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

« إِنَّ اللَّهَ - أَمَرَنِي أَنْ أَزُوجَكَ فَاطِمَةَ عَلَى خُمْسِ الدُّنْيَا - أَوْ عَلَى رُبْعِهَا - فَمَنْ مَشَى عَلَى الْأَرْضِ وَهُوَ يُبْغِضُكَ ،

فَالدُّنْيَا عَلَيْهِ حَرَامٌ ، وَمَشَى عَلَيْهَا حَرَامًا » :

« خداوند به من امر فرمود که فاطمه را به تزویج تو درآورم ، در برابر یک پنجم روی زمین ، و یا فرمود : یک چهارم روی زمین [تردید از « عتبه » راوی حدیث است] پس هر کس در روی زمین گام بسپارد ، در حالی که تو را دشمن می داد ، دنیا بر او حرام است و گام نهادنش بر روی زمین حرام است . » (۲)

ص: ۹۳

۱- ۲ . قزوینی ، فاطمه الزهراء من المهد الى اللحد ، ص ۱۳۴ ، بصیرتی ، قم ، ۱۴۱۴ ق .

۲- ۱ . قندوزی ، ينابيع الموده ، ج ۲ ، ص ۳۱۴ ، باب ۵۶ ، ۹۰۴ ، اسوه ، قم ، ۱۴۱۶ ق .

۱۹ - در شب زفاف حضرت فاطمه علیها السلام حضرت رسول صلی الله علیه و آله در پیشاپیش حضرت فاطمه ، جبرئیل در طرف راست و میکائیل در طرف چپ ، و هفتاد هزار فرشته پشت سر آن حضرت حرکت می کردند و تا طلوع صبح به تسبیح و تقدیس پروردگار مشغول بودند . (۱)

۲۰ - پیامبر گرامی اسلام خطاب به حضرت فاطمه فرمود :

« زَوْجُكَ أَعْلَمُ النَّاسِ عِلْمًا ، وَأَوْلُهُمْ سِلْمًا ، وَأَفْضَلُهُمْ حِلْمًا » :

« همسرت از نظر دانش از همه داناتر ، و از جهت اسلام آوردن بر همه مقدم ، و از جهت عقل از همه برتر است » . (۲)

۲۱ - امام کاظم علیه السلام فرمود :

« إِنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ صِدِّيقَةٌ شَهِيدَةٌ » :

« فاطمه علیها السلام صدیق و شهیده است » . (۳)

۲۲ - حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود :

« فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي ، يُرَبُّنِي مَا رَابَهَا ، وَيُؤْذِنِي مَا آذَاهَا » :

« فاطمه پاره ی تن من است ، مرا اندوهگین می سازد آنچه او را اندوهگین سازد ، و مرا آزار می دهد آنچه او را آزار بدهد »

(۴)

ص : ۹۴

۱- ۲ . طبری ، ذخائر العقبی ، ص ۳۲ ، قدسی ، قاهره ، ۱۳۵۶ ق .

۲- ۳ . دولابی ، الذریه الطاهره ، ص ۱۴۴ ، جامعه مدرسین ، قم ، ۱۴۰۷ ق .

۳- ۱ . کلینی ، اصول کافی ، ج ۱ ، ص ۳۵۸ .

۴- ۲ . ابن حجر ، تهذیب التهذیب ، ج ۶ ، ص ۶۰۹ ، داراحیاء التراث ، بیروت ، ۱۴۱۲ ق .

۲۳ - خداوند متعال به هنگام معرفتی پنج تن آل عبا به فرشتگان ، حضرت فاطمه را محور قرار داده فرمود :

« هُمْ فَاطِمَةٌ وَأَبُوهَا وَبَعْلُهَا وَبَنُوهَا » :

« آنها عبارتند از : فاطمه ، پدر فاطمه ، همسر فاطمه و فرزندان فاطمه » . (۱)

۲۴ - از امام صادق علیه السلام پرسیدند : حضرت فاطمه علیها السلام را چه کسی غسل داد ؟ فرمود : « امیر مؤمنان علیه السلام » .

این مطلب بر مفضل سنگین آمد ، فرمود :

« لَا تَضِيقَنَّ فَإِنَّهَا صِدِّيقَةٌ ، وَلَمْ يَكُنْ يُغَسَّلُهَا إِلَّا صِدِّيقٌ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ مَرْيَمَ لَمْ يُغَسَّلْهَا إِلَّا عِيسَى » :

« بر دلت سنگین نیاید ، زیرا او صدیقه بود و جز صدیق نمی توانست او را غسل دهد ، مگر نمی دانی که حضرت مریم را

حضرت عیسی غسل داد ؟ ! » . (۲)

۲۵ - رسول اکرم صلی الله علیه و آله خطاب به حضرت فاطمه علیها السلام فرمود :

« إِنَّ اللَّهَ - يَغْضِبُ لِعْظَبِكَ وَيَرْضَى لِرِضَاكِ » :

« خداوند به سبب خشم تو خشمگین می شود ، و به سبب خشنودی تو خشنود می شود » . (۳)

ص : ۹۵

۱-۳ . طریحی ، المنتخب ، ج ۲ ، ص ۲۵۹ ، انتشارات رضی ، قم ، ۱۳۶۸ ش .

۲-۱ . کلینی ، اصول کافی ، ج ۱ ، ص ۴۵۹ .

۳-۲ . طبرانی ، المعجم الکبیر ، ج ۱ ، ص ۱۰۸ ، دار احیاء التراث ، بیروت ، ۱۴۰۴ ق .

۲۶ - رسول اکرم صلی الله علیه و آله خطاب به حضرت فاطمه می فرمود :

« فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي » :

« پدر و مادرم به فدای تو باد ». (۱)

۲۷ - امام رضا علیه السلام در مورد محلّ دفن حضرت فاطمه فرمود :

« دُفِنَتْ فِي بَيْتِهَا ، فَلَمَّا زَادَتْ بَنُو أُمِّيهِ فِي الْمَسْجِدِ صَارَتْ فِي الْمَسْجِدِ » :

« در خانه ی خود به خاک سپرده شد ، هنگامی که بنی امیه مسجد را گسترش دادند جزء مسجد قرار گرفت ». (۲)

۲۸ - حضرت فاطمه علیها السلام در وصیت خود به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

« نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ وَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » :

« تو را به خدا و به حق محمد رسول خدا سوگند می دهم که ابوبکر و عمر بر جنازه ی من نماز نگذارند ». (۳)

و در نقلی فرمود : « اگر آن دو نفر بر من نماز بخوانند به پدرم شکایت می کنم ». (۴)

۲۹ - پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از مصائب جانکاهی که بر حضرت فاطمه وارد

ص: ۹۶

۱-۱ . حاکم ، المستدرک علی الصحیحین ، ج ۳ ، ص ۱۵۶ ، دارالفکر ، بیروت ، ۱۳۹۸ ق .

۲-۲ . کلینی ، اصول کافی ، ج ۱ ، ص ۴۶۱ .

۳-۳ . محدث قمی ، بیت الأحران ، ص ۱۴۲ .

۴-۱ . طبری ، کامل بهائی ، ص ۳۱۳ و ترجمه ی عربی ، ج ۱ ، ص ۳۹۸ ، المكتبة الحیدریه ، قم ، ۱۴۲۶ ق .

شد خیر داد و فرمود :

« اللَّهُمَّ الْعَنْ ظَالِمَهَا ، وَعَاقِبْ مَنْ غَضَبَهَا حَقَّهَا ، وَأَذِلَّ مَنْ أذَلَّهَا ، وَخَلِّدْ فِي النَّارِ مَنْ ضَرَبَهَا عَلَى جَنْبِهَا حَتَّى أَلْقَتْ وَلَدَهَا » :

« خدایا بر ستمگرانش لعنت کن ، و غاصبان حقش را عقاب کن ، و خوارکنندگانش را خوار کن ، و کسی را که بر پهلویش زد تا فرزندش را سقط کرد در آتش جاویدان ساز » .(۱)

۳۰- امام جواد علیه السلام مدتی طولانی در دریای تفکر غوطه ور بود ، امام رضا علیه السلام پرسید :

جانم به فدایت در چه موضوعی این قدر تفکر می کنی ؟! فرمود :

« فِيمَا صُنِعَ بِأُمِّي فَاطِمَةَ ، أَمَا وَاللَّهِ لَأُخْرِجَنَّهُمَا ثُمَّ لَأُحْرِقَنَّهُمَا ثُمَّ لَأُذَرِيَهُمَا ثُمَّ لَأَنْسِفَنَّهُمَا فِي الْيَمِّ نَسْفًا » :

« در مصائب مادرم فاطمه علیها السلام می اندیشم ، به خدا سوگند جسد آن دو پلید را بیرون می آورم ، سپس آتش می زنم ، و خاکسترشان را بر باد می دهم و بازمانده شان را در دریا می ریزم » .(۲)

۳۱- امام صادق علیه السلام در این رابطه می فرماید :

« ثُمَّ يُحْرِقُهُمَا بِالْحَطَبِ الَّذِي جَمَعَاهُ لِيُحْرِقَ بِهِ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ »

ص: ۹۷

۱- ۲. شاذان بن جبرئیل الفضائل ، ص ۲۳ .

۲- ۱. محدث قمی ، بیت الأحران ، ص ۱۰۰ .

وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ ، وَذَلِكَ الْحَطْبُ عِنْدَنَا نَتَوَارَثُهُ « :

« حضرت بقیه الله - ارواحنا فداه - آن دو پلید را با همان هیزمی که برای سوزانیدن علی و فاطمه و حسن و حسین گرد آورده بودند می سوزاند ، آن هیزم در نزد ما می باشد ، ما امامان آن را از یکدیگر به ارث می بریم . » (۱)

۳۲ - در عهد امام صادق علیه السلام پای زنی لغزید و بر زمین افتاد ، از حضرت زهرا علیها السلام یاد کرد و گفت :

« لَعَنَ اللَّهُ مَظَالِمِيكَ يَا فَاطِمَةُ » :

« خداوند بر ستمگرانت لعنت کند ای فاطمه . »

مأمورین دولتی او را گرفتند و کتک زنان به زندان بردند .

چون خبر به امام صادق علیه السلام رسید آنقدر گریست که محاسن شریفش تر شد ، آنگاه به مسجد سهله تشریف بردند و برای استخلاص آن زن دعا کردند . (۲)

۳۳ - هنگامی که رسول خدا در نزد حضرت فاطمه مائده ی آسمانی را مشاهده کرد فرمود :

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُخْرِجْنِي مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى رَأَيْتُ فِي ابْنَتِي مَا رَأَى زَكَرِيَّا فِي مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ » :

« سپاس خداوندی را که مرا از دنیا بیرون نبرد تا در نزد

ص : ۹۸

۱- ۲ . طبری ، دلائل الامامه ، ص ۴۵۵ ، ح ۴۳۵ .

۲- ۱ . محدث قمی ، بیت الأحران ، ص ۱۰۱ .

دخترم دیدم آنچه را که زکریا در نزد مریم دخت عمران دیده بود. (۱).

۳۴ - امام باقر علیه السلام در وصف آن مائده ی آسمانی فرمود :

« آن یک کاسه نان و گوشت بود » .

سپس فرمود :

« فَأَكَلُوا مِنْهَا شَهْرًا ، وَهِيَ الْجَفْنَةُ الَّتِي يَأْكُلُ مِنْهَا الْقَائِمُ ، وَهِيَ عِنْدَنَا » :

« خاندان عصمت به مدت یک ماه از آن غذا خوردند ، آن کاسه در نزد ماست ، و آن همان کاسه ای است که قائم علیه

السلام در آن غذا تناول می کند. (۲).

۳۵ - رسول گرامی اسلام خطاب به حضرت فاطمه فرمود :

« ابْشِرِي يَا فَاطِمَةُ ! فَإِنَّ الْمَهْدِيَّ مِنْكِ » :

« ای فاطمه تو را بشارت باد که حضرت مهدی از نسل توست. (۳).

۳۶ - امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود :

مادرم حضرت فاطمه را شب جمعه ای در محراب عبادتش دیدم که شب تا صبح مشغول رکوع و سجود بود ، تا هنگامی که صبح طالع گردید .

ص : ۹۹

۱-۲ . بحرانی ، عوالم ، ج ۱۱ ، ص ۹۴ ، مدرسه الامام المهدی ، قم ، ۱۴۰۵ ق .

۲-۱ . عیاشی التفسیر ، ج ۱ ، ص ۳۰۴ ، ح ۶۸۱ ، بعثت ، قم ، ۱۴۲۱ ق .

۳-۲ . متقی هندی ، کنز العمال ، ج ۱۲ ، ص ۱۰۵ ، الرسالة ، بیروت ، ۱۴۰۹ ق .

در این مدّت افراد زیادی را از مؤمنین و مؤمنان شنیدم که مادرم از آنها یاد کرد و در حق آنها دعا کرد ، ولی چیزی برای خودش دعا نکرد . گفتم : مادر جان در حق همه دعا کردی جز خودت ، فرمود :

« يَا بِنْتِي الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ » :

« فرزندم اوّل همسایه سپس خانه » . (۱)

۳۷- رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

« أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِنْتِي فَاطِمَةُ » :

« نخستین کسی که وارد بهشت می شود دخترم فاطمه است » . (۲)

۳۸- رسول اکرم صلی الله علیه و آله خطاب به حضرت فاطمه علیها السلام فرمود :

« إِنَّ اللَّهَ - غَيْرُ مُعَذِّبِكَ وَلَا وُلْدِكَ » :

« خداوند تو را و فرزندان را هرگز عذاب نمی کند » . (۳)

۳۹- رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

« إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، نَادَى مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ ، يَا أَهْلَ الْمَوْقِفِ ! غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَنَكِّسُوا رُؤُوسَكُمْ لِتَجُوزَ

فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ عَلَى الصَّرَاطِ » :

« چون روز قیامت فرارسد منادی از اعماق عرش ندا دهد :

ص: ۱۰۰

۱- ۱. طبری ، دلائل الامامه ، ص ۱۵۲ ، ح ۶۵ .

۲- ۲. زینی دحلان ، سیره ی حلبیه ، ج ۱ ، ص ۲۳۲ ، دار احیاء التراث ، بیروت ، افست چاپ سنگی ۱۳۲۰ ق .

۳- ۳. هیشمی ، مجمع الزوائد ، ج ۹ ، ص ۲۰۲ .

هان ای اهل محشر! دیدگان خود را فروبندید و سرهای خود را پایین بیندازید، تا فاطمه دخت محمد از صراط عبور نماید»
(۱).

۴۰- رسول گرامی اسلام خطاب به جناب سلمان فرمود:

« يَا سَلْمَانُ! حُبُّ فَاطِمَةَ يَنْفَعُ فِي مَائِهِ مِنَ الْمَوَاطِنِ، أَيْسَرُ تِلْكَ الْمَوَاطِنِ: الْمَوْتُ وَالْقَبْرُ وَالْمِيزَانُ وَالْمَحْشَرُ وَالصَّرَاطُ وَالْمُحَاسَبَةُ »
:

« ای سلمان! محبت دخترم فاطمه در صد مورد پر خطر سود می بخشد، که از آسان ترین آنهاست: دم مرگ، قبر، میزان، محشر، صراط، و به هنگام حساب و کتاب. » (۲).

ص: ۱۰۱

۱-۱. ابن جوزی، تذکره الخواص، ج ۲، ص ۳۳۴، مجمع جهانی اهلیت، قم، ۱۴۲۶ ق.

۲-۲. خوارزمی، ج ۱، ص ۱۰۰، فصل پنجم، ح ۲۳.

اشاره

نویسنده ی پر توان ، پژوهشگر پر تلاش ، دانشمند پر آوازه ، شادروان عمادالدین حسین عمادزاده ، فرزند مرحوم میرزا احمد عماد الواعظین ، صاحب بیش از یکصد اثر تألیفی و قریب هزار مقاله در مطبوعات کشور، [\(۱\)](#) مشهورتر از آن است که نیازی به معرفی داشته باشد ، لذا در اینجا تنها اشاره ی کوتاهی به زندگانی ایشان می شود :

تولد : دوم ذیحجه الحرام ۱۳۲۵ ق . برابر ۱۶ دیماه ۱۲۸۷ ش . ششم ژانویه ۱۹۰۸ م . در اصفهان

مهاجرت به تهران : ۱۳۱۶ ش .

اساتید : سید علی نجف آبادی ، شیخ محمود مفید ، حاج میرزا علی آقا شیرازی ، شیخ محمد حکیم خراسانی ، سید صدرالدین کوهپایه ای

ص: ۱۰۳

۱- ۱ . عمادزاده ، پیشوای اسلام ، ص ۵۰۵ ، چاپ چهارم .

و میرزا رضا کلباسی .

اجازه ی روایتی از حضرات آیات : سید ابوالحسن اصفهانی ، سید محمد حجّت ، شیخ محمد رضا مظفر ، سید یونس اردبیلی و مرحوم شیخ آغا بزرگ تهرانی . (۱)

پدر بزرگوارش : مرحوم حاج میرزا احمد عماد الواعظین ، فرزند مرحوم ملاحسین عماد الواعظین ، متولّد ۱۲۹۸ ق . برابر ۱۲۵۵ ش . و

متوفّای ۱۳۸۴ ق . برابر ۱۳۴۳ ش . از شاگردان ملا محمدحسین کرمانی ، ملا عبدالکریم گزی ، سید محمود کلشای و حاج آقا منیرالدین بروجردی ، که در بامداد جمعه سوم جمادی الثانیه ۱۳۸۴ ق . پس از نزول از منبر ، در مجلس عزای حضرت فاطمه علیهاالسلام بر اثر سگته وفات نموده ، در تکیه ی حاج محمد جعفر آباده ای ، در جنب پدرش در تخت فولاد مدفون گردید . (۲)

آثار علمی :

مرحوم عمادزاده به سال ۱۳۲۳ ش . امتیاز روزنامه ی « خرد » را در تهران گرفت ، به سال ۱۳۲۵ ش . روزنامه ی « فریاد اصفهان » را در زادگاه خود منتشر نمود .

از او در بیش از هزار مقاله در موضوعات مختلف اسلامی بر جای مانده و بیش از یکصد اثر علمی به یادگار مانده ، که بیش از نیمی از آنها به زیور طبع آراسته شده است .

ص : ۱۰۴

۱-۲ . دست نوشته های عبدالحسین جواهر کلام .

۲-۱ . سید مصلح الدّین مهدوی ، أعلام اصفهان ، ج ۱ ، ص ۴۰۷ ، چاپ شهرداری اصفهان ، ۱۳۸۶ ش .

در حوزه ی تألیف :

از مرحوم عمادزاده آثار تألیفی فراوان در رشته های مختلف به ویژه تاریخ ، تراجم و سیره منتشر شده ، که از آن جمله است :

۱ . بستان الادب

۲ . تاریخ اسلام

۳ . تاریخ انبیا

۴ . تاریخ کربلا

۵ . تاریخ عاشورا

۶ . زندگانی ۱۴ معصوم در ۲۵ مجلد

۷ . شرح خطبه ی غدیر

۸ . مبدا و معاد

۹ . مکتب اسلام

۱۰ . منتقم حقیقی

در حوزه ی ترجمه :

از مرحوم عمادزاده آثار فراوانی در حوزه ی ترجمه برجای مانده که از آن جمله است :

۱ . ترجمه ی قرآن کریم

۲ . ترجمه ی صحیفه ی سجّادیه

۳ . ترجمه ی زینب الکبری ، از علامه نقدی

۴ . ترجمه ی خطبه ی حضرت زهرا علیهاالسلام

ص: ۱۰۵

از مرحوم عمادزاده آثار ارزشمندی در شرح زندگانی حضرت زهرا علیها السلام منتشر شده که از آن جمله است :

۱. آرامگاه حضرت فاطمه علیها السلام

۲. فاطمه ی زهرا دختر پیامبر

۳. فاطمه ی زهرا سیده نساء العالمین

۴. خطبه ی آتشین بانوی نمونه ی اسلام حضرت فاطمه ، دفتر نشر قم ، ۱۳۹۱ ق . در ۷۶ صفحه ی وزیری ، به صورت صفحه مقابل (۱).

این کتاب یکبار دیگر تحت عنوان « متن کامل خطبه ی حضرت زهرا » از سوی کانون شریعت ، به سال ۱۳۷۳ ش . در تهران منتشر شده است .

سپس به پیوست « چهل حدیث در مناقب امّ اییها » در سال ۱۳۷۹ ش . از سوی انتشارات رسالت قم انتشار یافته است .

و اینک خرسندیم که با اضافات و تجدیدنظر به صورتی که ملاحظه می فرمایید به شیفتگان خاندان عصمت و طهارت تقدیم می شود .

غروب غمبار

شادروان حسین عمادزاده پس از یک عمر تلاش ، تبلیغ ، ترویج ،

ص: ۱۰۶

۱-۱ . متن عربی خطبه به خط مرحوم احمد نجفی زنجانی و ترجمه ی آن به خط خلیل بهزادپور نگارش یافته بود .

تألیف ، ترجمه ، سخنرانی و خدمات برجسته ی دینی ، سرانجام در پنجم رمضان ۱۴۱۰ ق . برابر ۱۳۶۹/۱/۱۲ ش . اول آوریل ۱۹۹۰ م . در تهران دیده از جهان فرویست و در کنار مضجع محدّث عالیمقام شیخ صدوق قدس سره در شهر ری به خاک سپرده شد .

آخرین سخن

در پایان بر خود وظیفه می دانم که از بنیانگذار حسینیه ی عمادزاده ، مرحوم حاج آقارضا عمادزاده ، یاد کنم که این کتاب نیز از سوی

انتشارات آن حسینیه منتشر می شود .

حاج آقا رضا ، برادر بزرگوار مرحوم حاج حسین عمادزاده ، فرزند برومند مرحوم حاج میرزا احمد عماد الواعظین ، که آثار خیریه ی فراوان ، از جمله حسینیه ی عمادزاده را در خیابان احمدآباد اصفهان از خود به یادگار نهاد و ده ها کتاب ارزشمند مربوط به خاندان عصمت و طهارت را در طول عمر با برکت خود منتشر نمود ، از جمله : ترجمه ی آذری « اعتقادات علامه ی مجلسی » را در یکصد هزار تیراژ با حروف کریل (لاتین روسی) چاپ کرده به آذربایجان فرستاد تا در میان شیعیان آن سامان به رایگان پخش شود .

و اینک این خدمات توسط فرزندان برومند آن عزیز سفر کرده ادامه می یابد .

از مرحوم حاج آقا رضا در کنار خدمات فرهنگی فراوان کتابی به نام « اربعین حدیث » به یادگار مانده است .

ص: ۱۰۷

مرحوم حاج آقا رضا در شب چهارشنبه ۲۰ جمادی الاولی ۱۴۲۰ ق. دیده از جهان فرو بست و طبق وصیتش در مدخل حسینیه اش به خاک سپرده شد. «عاش سعیداً و مات حمیداً».

نهم ربیع المولود ۱۴۳۰ ق.

قم / علی اکبر مهدی پور

ص: ۱۰۸

- ۱- ابو ریحان بیرونی / چاپ دوّم / دارالتبلیغ اسلامی / قم.
- ۲- اجساد جاویدان / چاپ دوم / نشر حاذق / قم.
- ۳- ارزیابی تمدن غرب / چاپ سوّم / انتشارات رسالت / قم.
- ۴- ارمغان صافی / چاپ اول / انتشارات دلیل ما / قم.
- ۵- ارمغان مجلسی / چاپ پانزدهم / انتشارات رسالت / قم.
- ۶- ازدواج امّ کلثوم افسانه یا حقیقت / چاپ اوّل / انتشارات رسالت / قم.
- ۷- از شب عاشور تا آدینه ی ظهور / چاپ اوّل / انتشارات عطر عترت / تهران.
- ۸- اسرار نماز / چاپ چهارم / انتشارات رسالت / قم.
- ۹- اعتقادات علامه ی مجلسی / چاپ سوم / انتشارات رسالت / قم.
- ۱۰- اماکن زیارتی منتسب به امام زمان / سلسله مقالات / انتظار / قم.
- ۱۱- او خواهد آمد / چاپ دوازدهم / انتشارات رسالت / قم.
- ۱۲- با دعای ندبه در پگاه جمعه / چاپ اول / نشر موعود / تهران.
- ۱۳- بانوی اسلام / چاپ اوّل / دارالتبلیغ اسلامی / قم.
- ۱۴- پیامبر پایه گذار تشیّع / چاپ اول / انتشارات دلیل ما / قم.
- ۱۵- تاریخ شیعه ی زیدیه / چاپ اوّل / دانشگاه شیراز.

- ۱۶ - تاریخ وهابیان / چاپ اول / نشر طوفان / تهران.
- ۱۷ - تاریخچه ی عاشورا / ترکی استانبولی / انتشارات زمان / استانبول.
- ۱۸ - ترجمه ی مصوّر سوره ی رعد / به سه زبان / دفتر نشر / تهران.
- ۱۹ - ترجمه ی مصوّر سوره ی الزّحمن / به چهار زبان / انتشارات اوس / استانبول.
- ۲۰ - تشرفات در میان نفی و اثبات / سلسله مقالات / موعود / تهران.
- ۲۱ - تشیع یا اسلام راستین / چاپ ششم / بنیاد بعثت / تهران.
- ۲۲ - جزیره ی خضراء / چاپ چهاردهم / انتشارات رسالت / قم.
- ۲۳ - جغرافیای کشورهای اسلامی / سلسله مقالات / نسل نو / قم
- ۲۴ - چهل حدیث از غیبت فضل بن شاذان / چاپ اوّل / نشر حاذق / قم.
- ۲۵ - چهل حدیث پیرامون نور یزدان / چاپ اوّل / نشر حاذق / قم.
- ۲۶ - چهل حدیث پیرامون یوسف زهرا / چاپ اوّل / نشر حاذق / قم.
- ۲۷ - چهل حدیث در مناقب اوّلین پیشوا / چاپ اوّل / انتشارات رسالت / قم.
- ۲۸ - چهل حدیث در مناقب امّ ابیها / چاپ اوّل / انتشارات رسالت / قم.
- ۲۹ - حضرت مهدی و رابطه العالم الاسلامی / ترکی / انتشارات زمان / استانبول.
- ۳۰ - دانشگاه امام صادق علیه السلام / چاپ اوّل / دارالتبلیغ اسلامی / قم.
- ۳۱ - درسه عن حیاة فاطمه علیها السلام / عربی / چاپ اوّل / بحرین.
- ۳۲ - در حریم حضرت معصومه علیها السلام / چاپ دوم / انتشارات رسالت / قم.
- ۳۳ - راهنمای قبله / ترکی استانبولی / انتشارات زمان / استانبول.
- ۳۴ - روزگار رهائی / چاپ سوّم / نشر آفاق / تهران.
- ۳۵ - روزه در اسلام / ترکی استانبولی / انتشارات زمان / استانبول.

- ۳۷ - زندگانی کریمه ی اهل بیت / نشر حاذق / قم.
- ۳۸ - زمینه سازان حکومت امام زمان / نشر توحید / تهران.
- ۳۹ - زیارت عاشورا و آثار معجز آسای آن / چاپ پنجم / انتشارات رسالت / قم.
- ۴۰ - زیارتنامه ی حضرت معصومه / چاپ دوم / نشر حاذق / قم.
- ۴۱ - سرچشمه ی کوثر / چاپ سوم / انتشارات راه و داد / کرج.
- ۴۲ - سند حدیث کساء / چاپ دوم / انتشارات رسالت / قم.
- ۴۳ - سیری در ترجمه های قرآن / سلسله مقالات / نسل نو / قم.
- ۴۴ - سیمای مدینه / سلسله مقالات / میقات / تهران.
- ۴۵ - طول عمر امام زمان علیه السلام / چاپ سوم / انتشارات طاووس بهشتیان / قم.
- ۴۶ - عاشورا چه روزیست ؟ / ترکی استانبولی / انتشارات زمان / استانبول.
- ۴۷ - علامه ی اقبال در مدینه / چاپ اول / دارالتبلیغ اسلامی / قم.
- ۴۸ - علی اول / چاپ دوم / نشر موعود / تهران.
- ۴۹ - علی و فلسفه ی الهی / چاپ اول / بنیاد علامه ی طباطبائی / قم.
- ۵۰ - قرآن معجزه ی جاویدان / ترکی استانبولی / انتشارات زمان / استانبول.
- ۵۱ - قربانیان الکلیسم / سلسله مقالات / نسل جوان / قم.
- ۵۲ - کتابنامه ی آثار ماندگار تنهار یادگار پیامبر / چاپ اول / انتشارات دلیل ما / قم.
- ۵۳ - کتابنامه ی حضرت مهدی علیه السلام / چاپ اول / انتشارات الهادی / قم.
- ۵۴ - کرامات معصومیه / چاپ دوم / انتشارات حاذق / قم.
- ۵۵ - کریمه ی اهل بیت / چاپ اول / انتشارات حاذق / قم.
- ۵۶ - گزارش لحظه به لحظه از میلاد نور / چاپ اول / انتشارات رسالت / قم.

۵۸ - میثم تمار / چاپ اول / انتشارات توحید / تهران.

۵۹ - میلاد نور / چاپ اول / مسجد صدریه / تهران.

۶۰ - نبراس الزائر / چاپ اول / انتشارات رسالت / قم.

۶۱ - نبراس الفائزین بزیاره امیرالمؤمنین علیه السلام / چاپ اول / انتشارات تک / قم.

۶۲ - نقش امام زمان در جهان هستی / چاپ سوم / دارالتبلیغ اسلامی / قم.

۶۳ - نقش روزه در درمان بیماریها / به هشت زبان / کعبه / تهران.

ص: ۱۱۲

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

